

Anne-Marie Londen

SAMTALSFORSKNING: EN INTRODUKTION

1. Inledning

I John Lyons stora verk *Introduction to theoretical linguistics*, som utkom 1968, finner man följande ställningstagande:

linguistic theory, at the present time at least, is not, and cannot, be concerned with the production and understanding of utterances in their actual situations of use (...) but with the structure of sentences considered in abstraction from the situations in which actual utterances occur. (Lyons 1968: 98).

Enligt Lyons kan och bör lingvister således undersöka strukturen hos isolerade, abstrakta meningar, inte ägna sig åt att studera hur yttranden i verkliga, konkreta användningssituationer produceras och förstås. Den amerikanske antropologen och lingvisten Charles Goodwin hänvisar (i en not) till Lyons ståndpunkt i det här avseendet när han ett decennium senare, 1979, analyserar ett yttrande producerat under ett middagsamtal. Jag skall här använda Goodwins exempel därför att det så väl illustrerar hur yttranden i samtal kommer till. Goodwins analys visar också hur samtalsforskningen kan bidra till vår kunskap om tal och interaktion och därmed till vår kunskap om språket. Det har skett mycket sedan Chomskys och Lyons 60-tal – samtalsforskningen utgör idag ett mycket dynamiskt område inom språkforskningen.

2. Ett yttrande

Det yttrande Goodwin (1979, se även Goodwin 1981) analyserar är följande:

I gave up smoking cigarettes one week ago today actually

Det är väl ingenting märkvärdigt med det här yttrandet, utom att det kan förefalla en aning "överbelastat" på slutet. Det torde kunna beskrivas som en "rätt konstruerad mening". Men låt oss nu se hur saken ter sig i *the actual situation of use* för att använda Lyons ord:

- (1) John: I gave, I gave up smoking cigarettes:: =
 Don: = Yeah,
 (0.4)
 John: I- uh: one- one week ago t'da:y.
 acshilly,

Yttrandet fällt alltså under ett middagssamtal; talaren är John och de övriga deltagarna är Johns fru Beth, deras vänner Don och Ann samt Johns och Beths två barn. Hela middagssamtalet finns inspelat på video (jag har själv sett inspelningen en gång). Det har transkriberats av Gail Jefferson och av Goodwin själv beträffande ögonkontakten mellan deltagarna (denna del av transkriberingen återges dock inte här).

Goodwin visar med sin analys hur yttranden uppstår som resultat av en interaktionsprocess i vilken lyssnaren/lyssnarna har en betydelsefull roll. Det som en talare yttrar under en tur kan i själva verket sägas vara något som talare och lyssnare konstruerar tillsammans. Det förhåller sig inte så att en tanke eller intention föds i talarens hjärna varefter talaren klär tanken i ord varefter det färdiga meddelandet sänds till lyssnaren som dekodar det i sin hjärna. Det som en talare yttrar måste i stället ses som ett *potentiellt* yttrande som kan modifieras, förändras, förlängas eller avbrytas som en konsekvens av de andra deltagarnas verbala och icke-verbala reaktioner samt av andra aktiviteter som eventuellt pågår samtidigt.

När John påbörjar sitt yttrande har han blicken fäst på Don. Orden *I gave, I gave up smoking cigarettes* yttras medan han tittar på Don och man kan därför säga att John utser Don till sin primära lyssnare. Samtidigt kan yttrandet naturligtvis uppfattas av samtliga närvarande. Enligt en allmän samtalsregel berättar vi inte sådant för våra samtalspartner som vi vet att de redan vet. John annonserar här att han slutat röka – något som kan förmodas vara en *nyhet* för vännerna men inte för hans fru. Det är därför naturligt att John i första hand vänder sig till någon för vilken det han har att säga utgör en nyhet.

Nästa del av yttrandet, *I- uh: one- one week ago t'da:y.*, produceras emellertid medan han vänder blicken från Don till sin fru Beth. En orsak till det här kan vara att Don visserligen kvitterar nyheten med ett *yeah* men uppbackningen uttalas lågmält (kanske ointresserat) och framför allt, Don lyfter inte blicken från tallriken. Talaren befinner sig alltså i den situationen

att den han talar till, försöker upprätta ögonkontakt med, inte tittar tillbaka. John vänder då blicken mot Beth som, i motsats till Don, är vad Goodwin kallar en *knowing recipient*. John tycks i detta ögonblick komma till insikt om att det är något speciellt med *i dag* i förhållande till det faktum att han slutat röka, nämligen att det är precis en vecka sedan (ordet *one* upprepas och betonas). Det här är en insikt som kan förmodas vara ny också för Beth. Vi kan notera pausen på 0.4 sek. efter Dons uppbackning och den tveksamma inledningen i denna del av yttrandet, t.ex. förlängningen av *uh::* – ett vanligt sätt att ge den man vänder sig till tid att reagera, att rikta sin uppmärksamhet mot talaren. Också Beth är nämligen upptagen av att äta, och trots Johns "ansträngningar" lyfter hon inte blicken från tallriken.

John är alltså nu i samma situation som nyss med Don; han vänder sig till en lyssnare som han inte får ögonkontakt med. Men samtidigt inträffar det, att den fjärde vuxna deltagaren, Ann, vänder blicken mot Beth som kan sägas vara utsedd som nästa talare av John. För när John yttrat *t'da:y*. (notera betoningen och ljudförlängningen samt den fallande intonationen, här markerad med en punkt) har han producerat ett yttrande som är både syntaktiskt, semantiskt och pragmatiskt sett fullbordat: *I gave up smoking cigarettes one week ago today*. Både John och Ann tittar alltså på denna punkt på Beth som dock fortsätter att äta. John vänder nu blicken mot Ann som i sin tur vänder blicken mot honom – och John kommer med tillägget *acshilly* när han och Ann har ögonkontakt med varandra.

Tillägget *actually* kan enligt Goodwins analys sägas vara utformat för denna nya specifika mottagare. Från att ha varit ett slags inbjudan till hustrun att ta del i en insikt förvandlas yttrandet till en *rapport* samtidigt som det har funktionen att utse Ann som nästa talare. Beth hade ju låtit en möjlig turbytesplats passera. Och tredje gången gillt: talare och utsedd lyssnare har ögonkontakt, turen övergår smidigt, och talaren får respons på sitt yttrande, en respons som inbjuder honom att ytterligare utveckla topiken:

- (lb)   John: I gave, I gave up smoking cigarettes:: =
              Don: = Yeah,
                               (0.4)
              John: I- uh: one- one week ago t'da:y.
                               acshilly,
              Ann: Rilly? en y'quit fer good?

Jag har uppehållit mig rätt länge vid ett till synes enkelt och trivialt yttrande. Ändå har jag långt ifrån gjort Goodwins analys och resonemang rättvisa. Hans artikel är på 20 sidor – vilket kanske ger en fingervisning om vad

som väntar den som ger sig i kast med analys av samtalsinteraktion. Förhoppningsvis har jag i alla fall lyckats förmedla insikten att också det som yttras inom ramen för en tur är interaktionellt och kontextuellt beroende och att yttranden inte är färdiga förpackningar som sänds i väg mer eller mindre på måfå.

3. Exkurs: Bachtin om språk och kommunikation

I det här sammanhanget ligger det nära till hands att peka på de överensstämmelser som på vissa punkter finns mellan den typ av samtalsforskning som bl.a. Goodwin representerar och Michail Bachtin. Denne ryske tänkare (1895–1975) levde största delen av sitt liv i förvisning och yttersta isolering. Den som läser honom idag slås emellertid av hans moderna syn på språk och kommunikation. Bland litteraturvetare är Bachtin väl känd men det är min uppfattning att språkvetare har inspirerats av honom i betydligt mindre grad. Undantag finns naturligtvis; här kan hänvisas t.ex. till Linell 1995.

Bachtin grubblade på frågor kring språkets väsen hela livet – någon empirisk forskning utförde han inte – och bland hans anteckningar vill jag särskilt lyfta fram tankarna nedan (se Bakhtin 1981 och 1986 samt den utförliga framställningen i Morson & Emerson 1990 med hänvisningar också till översatta texter av Bachtin):

- Vardagsspråkets rikedom och komplexitet
Det är, säger Bachtin, en aning ironiskt att antropologer undersöker avlägsna och exotiska kulturer och lingvister ägnar sig åt att konstruera invecklade modeller för att analysera litterära texter men att få bryr sig om att studera de rikt varierade och komplexa dialoger vi hör omkring oss alla dagar.
- Kontextens betydelse
Vi talar inte med ord hämtade ur ett lexikon utan med ord som färgats av tidigare användning. Vårt tal är fyllt av ekon från andras tal. Varje kommunikationssituation, varje dialog, är ändå unik och kan aldrig upprepas i samma form. Det innebär att ord alltid får sin betydelse i en konkret social situation. Man måste utgå från den verkliga talhandlingen, inte från ett teoretiskt resonemang om möjliga talhandlingar. Bachtin talar (i engelsk översättning) träffande om *the eventness of the event*.

- Yttrandet som en länk
Ett yttrande, vilket som helst, betraktas av Bachtin som en länk i en kedja av yttranden. Ett yttrande utgör en respons på något som redan uttalats och detta förhållande påverkar yttrandets utformning. Samtidigt emotser talaren en respons på det som ännu inte uttalats och också detta förhållande påverkar yttrandets utformning. Bachtin betonar ständigt att lyssnaren är medskapande i alla former av dialog. Det är enligt honom märkligt att många tycks hysa den uppfattningen att ingenting i ett meddelande skulle förändras om mottagaren sov eller t.o.m. var frånvarande.
- Mening kontra yttrande
Lingvister, säger Bachtin, må syssla med meningar (*sentences*) som är en grammatiskt definierad enhet. Den som vill veta hur språket fungerar måste emellertid studera yttranden (*utterances*). Ett yttrande kan givetvis bestå av en mening men för att en mening skall bli ett yttrande måste den utsägas, riktas till någon. Det är yttrandet som är den minsta kommunikativa enheten.
- Ordning versus oordning
Bachtin för också fram tanken att det inte är "oordningen" (*disorder*) i språket som måste förklaras så mycket som "ordningen" (*order*). Det är i själva verket enligt Bachtin mera av en utmaning att beskriva och förklara hur det kommer sig att ordning råder när vi kommunicerar med varandra. Om ordning råder är det något som har uppnåtts; ett problem har blivit löst på ett mer eller mindre framgångsrikt sätt. Inte minst på den här punkten kan man göra en direkt koppling till samtalsanalysen, *conversation analysis*, även om jag aldrig sett någon hänvisning till Bachtin i samtalsanalytiska verk. Relevant i det här sammanhanget är t.ex. en artikel av Schegloff som heter *The routine as achievement* (1986); i den visar Schegloff att också den mest rutinartade replikväxling måste ses som något parterna åstadkommer och som de åstadkommer tillsammans.

Bachtins syn på språket kanske inte framstår som särskilt ny eller överraskande för läsare idag, och han är naturligtvis inte heller ensam om att ha fört fram liknande tankegångar. Men det är skäl att minnas att det dominerande perspektivet inom språkforskningen länge har varit ett annat (se om detta framför allt den diskussion som förts av Linell, t.ex. Linell 1982, 1993a, 1994, 1995).

4. Diskurs och diskursanalys

Språk och texter kallas ju "diskurs" nuförtiden och var och varannan forskare säger sig hålla på med "diskursanalys". Det råder en viss terminologisk förvirring på det här området. Termen "diskurs" används av en del uttryckligen med syftning på hur talat språk är beskaffat medan andra med "diskurs" avser alla former av talat och skrivet språk. "Diskurs" kan också användas i mycket vid bemärkelse; så gör t.ex. Foucault när han hänvisar till historiskt utvecklade språkliga praktiker. Ibland talas det om den psykoanalytiska diskursen, den feministiska diskursen osv., och då avser man närmast det dominerande paradigmatiske synsättet inom en disciplin. En orsak till att diskursanalys i dag utövas av så många är helt enkelt att diskurs, texter av olika slag, intresserar forskare inom många olika discipliner: lingvistik, sociologi, antropologi, etnologi, socialpsykologi, masskommunikationsforskning, politologi osv. Intervjuer av alla de slag, dagböcker, livsberättelser – det är bara några exempel på material som används av forskare på skilda områden. Och varje disciplin har sina egna syften och utvecklar sina egna metoder – ofta i frejdig okunskap om vad som sker t.o.m. i närliggande discipliner.

En bok som jag gärna nämner i det här sammanhanget är *Discourse and social psychology* (1987) skriven av två socialpsykologer, Jonathan Potter och Margaret Wetherell. Författarna påpekar att diskursanalys har blivit ett område där det är fullt möjligt att finna två böcker utan något överlappande innehåll; själva börjar de med att försöka reda ut begreppen. Boken visar sedan på en enligt min mening intressant nyorientering inom socialpsykologin som kan ha något att säga också språkvetare. I stället för den inom socialpsykologin vanliga utgångspunkten med experimentella situationer förespråkar författarna studium av autentiska samtalssituationer. Socialpsykologer har t.ex. forskat mycket i hur minnet fungerar, och det har man mestadels gjort med hjälp av experiment. I dag anser emellertid många socialpsykologer att studier av hur minnet fungerar i experimentella situationer säger föga om hur och vad vi verkligen minns. I stället för *memory* borde man därför studera *remembering*. Och när vi minns tidigare upplevelser gör vi det ofta i samtal med andra människor (se härom t.ex. Middleton & Edwards 1990).

Inom lingvistik användes "diskursanalys" till en början närmast med syftning på en språklig analys som gick över sats- och meningsgränsen eller gällde kohesion och koherens i kortare eller längre textavsnitt. Och i konsekvens med vad man avsett med "diskurs" har "diskursanalys" i

praktiken ibland bestått av analys av talat språk, ibland av skrivet språk, och ibland av båda. Levinson ger i *Pragmatics* (1983) området diskursanalys en tämligen snäv innebörd. Levinson säger här att det finns två huvudriktningar inom samtalsforskningen, nämligen *discourse analysis* (DA) och *conversation analysis* (CA). Som representanter för DA räknar han dels en del textgrammatiker, dels talaktsteoretiker, bland dem Sinclair och Coulthard samt Labov i fråga om den bok han skrivit tillsammans med Fanshel, *Therapeutic discourse* (1977). Till förhållandet mellan CA och vad Levinson kallar DA skall jag återkomma.

En nyare bok som ger en pedagogiskt upplagd, mycket utförlig och detaljerad översikt av olika inriktningar inom lingvistiskt orienterad diskursanalys är Deborah Schiffrins *Approaches to discourse* (1994). Schiffrin beskriver och jämför teorier, metoder och begrepp inom följande sex inriktningar: talaktsteori, interaktionell sociolingvistik, talets etnografi, pragmatik, samtalsanalys och variationsanalys. Hennes uttalade strävan är att klarlägga hur man inom dessa grenar ser på tre för språkforskningen centrala frågor, nämligen förhållandet mellan struktur och funktion, mellan text och kontext, och mellan språk och kommunikation. Hennes framställning utmynnar i en ansats till någon form av syntes – mellan de olika inriktningarna finns enligt hennes mening mera som förenar än man vid en yttlig jämförelse skulle tro. Det återstår att se om representanter för de sex olika inriktningarna själva för det första accepterar hennes sätt att redovisa deras metoder och för det andra delar hennes förhoppning att en syntes vore fruktbar och möjlig.

5. Att analysera samtal

Enligt Levinson (1983:286-289) bortser man inom sådan analys som bygger på talaktsteori från interaktionens betydelse; i stället är man fixerad vid talaren och talarens intentioner. De från teoretisk lingvistik hämtade begreppen och metoderna går inte att tillämpa när man tar steget från meningen som enhet till samtalsdiskurs. Levinson finner vidare att DA nöjer sig med begränsade data, pressar in materialet i till synes objektiva, färdiga kategorier och helt förbiser de procedurer och tolkningsprinciper som samtalsdeltagare själva följer. Om den analys av ett terapeutiskt samtal som utförs av Labov & Fanshels (1977) kan tilläggas att författarna är upptagna av att bestämma *what is really going on*, vad som sker under ytan så att säga. Men därigenom missar de *what is going on*, dvs. de missar den analys och

tolkning som samtalsdeltagare kontinuerligt gör av varandras samtalsbidrag och som kan avläsas i diskursen också av den som analyserar samtalet i efterhand. För en nyare diskussion och kritik av talaktsteorin hänvisas till Linell & Markova 1993.

Den analysmetod som jag i det följande kommer att ge prov på är förankrad i *conversation analysis* (CA), den av sociologer utvecklade, etnometodologiskt inriktade samtals- eller konversationsanalysen. Min avsikt är här inte att ge en utförlig presentation av CA. Det finns i dag flera standardverk och ett stort antal artiklar på området att tillgå (se t.ex. Heritage 1984, Atkinson & Heritage 1984, Schegloff 1988, Drew & Heritage 1992). Min ambition är snarare att med hjälp av kortare och längre samtalsutdrag visa på och diskutera några av de företeelser som har studerats inom samtalsanalysen. Det är min förhoppning att denna genomgång skall inspirera dem som är intresserade av att ta itu med autentisk samtalsdiskurs. Mycket är utforskat, mycket återstår.

Samtliga samtalsutdrag är hämtade från den samtalskorpus som har insamlats och transkriberats inom ramen för projektet *Svenska samtal i Helsingfors* (SAM) som finansierats av Finlands Akademi. Materialet består av vardagliga samtal, direktsända radiosamtal, radiointervjuer, och möten. Med undantag för radiointervjuerna är samtliga samtal flerpartssamtal; i dem deltar 4-6 personer (i korpusen ingår också två samtal med över 10 deltagare men dessa har inte transkriberats). Det är särskilt interaktionsmönster i vardagliga flerpartssamtal som kommer att stå i fokus i exemplifieringen och diskussionen nedan. Generellt kan man säga att just vardagliga flerpartssamtal har undersökts i rätt ringa omfattning.

5.1 Insamling, transkribering, avlyssning

Utan bandspelare och video vore samtalsforskning inte möjlig, det säger sig självt. Anteckningar, vår egen och andras intuition för att inte tala om vårt minne kan aldrig fånga alla de fina verbala och icke-verbala detaljer och skiftningar som ingår i varje samtal – om man ser samtal som process och interaktion. Sociologerna och samtalsanalytikerna Harvey Sacks och Emanuel Schegloff hörde till de första som började använda audioinspelningar för systematiska undersökningar av, som de säger, naturligt förekommande samtalsinteraktion (*naturally occurring talk-in-interaction*). Inom CA tar man avstånd från sådana metoder att samla in data som bygger på experimentella, simulerade eller arrangerade situationer, på observationer eller på

intervjuer där människor tillfrågas om vad de skulle säga i den eller den situationen.

Inom CA utvecklades också tidigt ett synnerligen detaljerat och noggrant system för att transkribera samtal. Ingenting hörbart ansågs a priori vara irrelevant, och därför gällde den skriftliga notationen också sådana "triviala" detaljer som inandning, pauser, skratt, uppbackningar (av typen *yes*, *yeah*), stamningar/upprepningar, reparationer och överlappningar. Det är säkert ingen överdrift att säga att man tack vare detta "upptäckt" en mängd tidigare mer eller mindre negligerade företeelser som visat sig ha stor interaktiv betydelse. Såsom Drew (1993) uttrycker det: CA- transkriptioner visar talares verkliga verbala (och icke-verbala) beteende inklusive sådana inslag av i syntaktiskt eller annat avseende icke-flytande tal som Chomsky ansett vara korrupta detaljer i den språkliga performansen och som tidigare avfärdats utifrån antagandet att de är slumpmässiga och därför inte uppvisar någon språklig eller social organisering. Drew ger som ett exempel vissa självreparationer som visat sig vara systematiskt relaterade till något skeende i det pågående samtalet (t.ex. samtidigt tal) och som därför ingår i talares interaktionella kompetens.

En del av det material som först insamlades och analyserades av Sacks och Schegloff bestod av telefonsamtal, och det är lätt att förstå fördelarna med ett sådant material; i telefonsamtal kan visuella signaler inte utnyttjas och andra aktiviteter utgör inte någon integrerad del av interaktionen.

Goodwins ovan refererade artikel är ett tidigt exempel på vad en analys som också beaktar icke-verbala komponenter kan tillföra. I dag anser många samtalsforskare att det är nödvändigt att ha tillgång till videoinspelningar om man undersöker samtal som äger rum ansikte mot ansikte. Som exempel kan här nämnas den undersökning av videoinspelade samtal [mellan distriktssköterska och klient (samtalen äger rum i klienternas hem)] som har utförts av Vesa Leppänen.

Inom SAM har vi avstått från video. Vår bedömning var att det hade utgjort ett för stort intrång vid inspelningen av både de vardagliga samtalen och mötena (se vidare Londen 1993). Radiosamtal är (liksom telefonsamtal) idealiska ur den synpunkten att de är avsedda att avlyssnas, och några etiska problem uppstår inte heller eftersom de gått ut i etern och i den meningen är offentliga. Vi skulle emellertid gärna komplettera vårt radiomaterial med TV-samtal och TV-debatter – på finskt håll har Auli

Hakulinen och Pirkko Nuolijärvi gjort intressanta analyser av denna massmediegenre.

Transkriptioner är ett oundgängligt arbetsredskap i all samtalsforskning. Transkriptioner gör det möjligt att "frysa" det flyktiga talet, såsom Ylva Forsblom-Nyberg påpekar i sin artikel i denna volym. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att det är just ett arbetsredskap, ett hjälpmedel – en transkription utgör inte primärdata. Det är inte bara det att en utskrift i sig utgör en tolkning av data. Att enbart lita till en utskrift förleder lätt den som analyserar att närma sig sina data inte s.a.s. på samtalets egna villkor utan som om det vore fråga om skrivet språk. Därför måste man lyssna/se på bandet på nytt och på nytt. Det ligger naturligtvis en paradox i detta. Vi lyssnar och lyssnar på samtalssekvenser som i verkligheten har gått oerhört snabbt förbi; samtal utspelar sig i realtid.

Inom CA används s.k. data sessions systematiskt som en del av arbetsprocessen. I vår projektgrupp har vi funnit att det är mycket fruktbart att lyssna tillsammans. Datasessioner torde (eller borde) i dag vara ett obligatoriskt inslag i all undervisning där man sysslar med samtalsmaterial. När det gäller konferensföredrag där samtal utnyttjats som data får man numera vanligen också lyssna/se på bandet.

Till CA:s principer hör att en analys alltid dokumenteras med t.o.m. mycket långa samtalsutdrag. Många finner detta onödigt och kanske irriterande; man vill gå direkt till "resultaten". Samtalsutdrag är förvisso besvärliga att läsa, i synnerhet som en del transkriptioner är mycket detaljerade (detta gäller inte minst CA-transkriptioner). Dessutom använder olika samtalsforskare olika system; samma tecken kan stå för olika företeelser och tvärtom. Det är givet att syftet i varje enskilt fall måste avgöra hur detaljerad en transkription skall vara (jfr diskussionen i Forsblom-Nybergs och Adelswärd's artiklar i denna volym). För CA-forskare liksom för många andra samtalsforskare är det väsentliga emellertid att analysen sker s.a.s. inför öppen ridå. Samtalsutdragen gör det möjligt för varje läsare att följa samtalssekvensen och analysen steg för steg – och att dra sina egna slutsatser.

5.2 Metodologiska synpunkter

CA är en utpräglad empiriskt baserad, deskriptiv och induktiv metod, något som åtminstone delvis redan torde ha framgått. CA-forskare tar inte sin utgångspunkt i hypoteser och applicerar inte teoretiskt uppställda kategorier

på sina data. I stället närmar man sig sina data så förutsättningslöst som möjligt, på samtalets egna villkor. Man låter materialet självt tala, för att uttrycka saken enkelt. Man samlar på och analyserar ett stort antal förekomster av en företeelse och försöker på det sättet finna återkommande, regelbundna och generaliserbara mönster. Som exempel kan här tas värderingar (eng. *assessments*) som undersökts av bl.a. Pomerantz (1984) och C. Goodwin & M. Harness Goodwin (1992). Genom sina studier har de kunnat visa att ett samtalsbidrag innehållande ett positivt omdöme om någon eller något regelmässigt följs av en respons som uppgraderar, överbjuder, det positiva omdömet. Vad en talare därigenom gör är att hon eller han instämmer i föregående yttrande. En respons däremot som inte uppgraderar omdömet signalerar att talaren inte instämmer, inte är enig, och kan leda till att den första talaren avstår från ytterligare kommentarer. Det kan också leda till "underhandlingar" – ibland till dispyter – om hur ifrågavarande företeelse skall värderas.

Inom CA betonas betydelsen av dels studier av enskilda fall, dels också komparativa undersökningar. För att kunna beskriva generella mönster och strukturer måste vi först kunna förklara vad som sker i enskilda sekvenser och episoder. Schegloff (1987: 102) talar om "the relevance of the single occasion as the locus of order". CA bygger sålunda i första hand på detaljerade studier på mikronivå. Komparativa undersökningar av olika samtalsgenrer på sin sida visar hur samtalsföreteelser av olika slag är relaterade till samtalsaktivitet och deltagarroller. Ett illustrativt exempel är Heritage's (1984) studier av den engelska partikeln *oh*. Denna partikel, frekvent i vardaglig samtalsinteraktion (bl.a.) som respons på ett yttrande innehållande en nyhet av något slag, är systematiskt frånvarande i vissa institutionella samtalskontexter, t.ex. nyhetsintervjuer och klassrumsdiskurs. Till intervjuares institutionellt givna roll hör inte att intervjuaren s.a.s. personligen skall reagera på eller värdera den information intervjupersoners bidrag innehåller, och om en lärares respons på en elevs svar på en fråga (som gäller kunskapskontroll) inleds med eller består av *oh* signalerar det att läraren förhåller sig på ett särskilt sätt till svaret, t.ex. är ironisk.

En kontroversiell fråga inom samtalsforskningen gäller frågan om kvalitativa kontra kvantitativa metoder. CA har från första början varit mer eller mindre identisk med kvalitativ analys medan det för många språkforskare som tagit itu med samtalsdiskurs fallit sig naturligt att utföra kvantitativa beräkningar. En viss diskussion och dialog bland samtalsforskare om vad man vinner respektive förlorar genom att välja kvalitativa eller kvantitativa metoder har kommit i gång de senaste åren. Utan att här gå närmare in på

denna intressanta och komplexa diskussion vill jag hänvisa till Schegloff 1993, Linell 1993b, och Heritage & Roth 1995. Som bl.a. Linell påpekar, försvinner i kvantitativa undersökningar som baserar sig på en abstrakt kodning av data allt som är specifikt, konkret och kontextuellt relevant i fråga om aktörers handlingar och den mening aktörerna själva tillskriver sina handlingar. Linell menar dock att tiden nu är mogen för försök att åstadkomma en mera generell diskursteori, och han fortsätter: "I would personally also insist on the usefulness of a disciplined, and theoretically motivated, application of coding to natural discourse, as one of the avenues, alongside of course with qualitative analyses, possibly leading to a solid *empirical* basis for the general theory" (s.9). Vad Linell förespråkar är sålunda ett både och, inte ett val mellan kvalitativa och kvantitativa studier.

Yttranden analyseras inom CA aldrig isolerade. Ett yttrande kan nämligen förstås endast utifrån sin *sekventiella* position, som en respons på föregående yttrande(n) och som konstruerad med tanke på en följande respons. Det är alltså inom CA framför allt fråga om en sekvensanalys där ett yttrandes position i en sekvens analyseras tillsammans med hur yttrandet är konstruerat. Och det är den manifesta diskursen som analyseras. CA-forskare spekulerar inte över vilka intentioner som styr talarnas handlingar utan man utgår från det som talarna själva gör manifest för varandra i diskursen. Varje yttrande kan sägas avspegla talarens förståelse och tolkning av föregående yttrande och denna tolkning kan i sin tur bekräftas eller korrigeras i nästa yttrande. Det är sålunda aktörernas perspektiv som är rådande inom CA. Talares språkhandlingar förklaras inte heller utifrån traditionella sociolingvistiska kategorier som kön, ålder och socialgrupp. I stället utgår man från diskursidentiteter, de roller (som t.ex. kvinna, ung, läkare) som samtalsdeltagarna gör relevanta för varandra i det aktuella samtalet, just här och just nu. Också den större sociala kontexten, t.ex. det förhållandet att ett samtal äger rum hemma, på en arbetsplats eller på ett sjukhus, betraktas som någonting som aktörerna själva gör manifest och återskapar i diskursen om det är relevant. Liksom beträffande kvalitativa kontra kvantitativa studier är detta en kontroversiell fråga inom samtalsforskningen. För en del samtalsforskare, skolade inom sociolingvistik, faller det sig naturligt att ta sin utgångspunkt i talares sociala karakteristika. Än viktigare för många samtalsforskare är det emellertid att beakta den större sociokulturella kontexten. Mirja Saaris och Viveka Adelswärds uppsatser i denna volym representerar ett sådant makroperspektiv på samtalsdiskurs samtidigt som forskningen är fast förankrad i ett empiriskt material.

Som avslutning på detta korta metodologiska avsnitt skall jag med två konkreta exempel försöka visa hur positionen i en sekvens inverkar på ett yttrandes utformning. Vad händer då ett yttrande upprepas p.g.a. att det inte blivit uppfattat eller förstått av någon eller några av samtalsdeltagarna? Det första exemplet är från ett middagssamtal med sex män i 30-årsåldern som deltagare, det andra är från en syjunta med fyra kvinnor i 60-årsåldern som deltagare. En transkriptionsnyckel ingår i slutet av uppsatsen; se även Forsblom-Nybergs bidrag.

(2) SAM:V1 Herrmiddag

Mats: = [[((skrattar))
 Erik: = [[alltså de+e den här reagan- (.) de+e den där *reaganska* juttun att man
 int kan *dalla* utan att [(0.5) [tugga »
 (:): [jä
 [(ny musik sätts på))
 Erik: »tuggummi samtidigt
 Micke: vänta de+e de+e de+e [*Uggla* som säger de
 Olle: [*ALLRIGHT*
 (0.8)
 Erik: förlåt va sa du
 Micke: de+e *Uggla* som sjunger de (.)

(3) SAM:V2 Syföreningsmöte

(6.4)
 Asta: nå hu *ble* de me den där *timmen* då
 (2.5)
 Eva: [[vilken tim-=
 Tove: [[vilken (ohb)=
 Asta: =hu blir me me den där (.) upptagningen
 Eva: hördu den: e *på här* (0.9) allt va den hinner (0.9) den hinner väl ta *slut*
 tän ker [jä

Skrattresponserna och Eriks första replik i utdraget i (2) följer efter kommentarer om hans förehavanden med att skära bröd; i sin replik alluderar Erik på vad man brukar säga om Reagan (*juttu* 'grej', *dalla* ung. 'gå och strosa'). Detta ger upphov till en korrigerande replik från Mickes sida; han hävdar att det är [Magnus] *Uggla* som står för talesättet. Det turinledande *vänta* och stamningen tyder på att Micke letar efter namnet (på detta tyder också den följande betoningen på namnet). Erik hör uppenbarligen inte vad Micke sagt (kanske p.g.a. musiken; Olles *ALLRIGHT* torde vara en reaktion på den nya musiken som han just satt på) och Micke upprepar därför sitt yttrande. Det som emellertid inte upprepas – utom stamningen och betoningen – är turinledningen *vänta*. En sekvens som *förlåt va sa du / vänta de+e Uggla som sjunger de* förefaller onaturlig och märklig. Det ursprungliga yttrandet var en respons på ett yttrande av annat slag.

Utdraget i (3) är från slutet av kvinnornas samtal (se om detta exempel även Lehti-Eklund 1993:44-45). När Asta tar ordet sker det efter att den tidigare topiken ebbat ut och efter en rätt lång paus. Asta ställer här en icke-adresserad fråga. Pausen på 2.5 sek. signalerar omedelbart ett "problem" av något slag, och att det är ett förståelseproblem framgår av de två samtidigt påbörjade responser som följer. Eva och sannolikt också Tove frågar efter innebörden av den av Asta använda referenten *timmen*. Asta i sin tur uppfattar mycket snabbt att hennes fråga inte blivit förstådd och hon upprepar sitt yttrande. Yttrandet upprepas emellertid inte i identisk form: ordet *timme* byts ut mot *upptagning* (notera mikropausen före substantivet), ordbetoningen ändras liksom tempusformen. Men den största förändringen och den som jag här vill fästa uppmärksamheten vid gäller de båda diskurspartiklarna. Den yttrande initiala gränsmarkören *nå* och det yttrandefinala, bakåtsyftande *då* upprepas inte. Det är inte svårt att se att de här diskurspartiklarna inte "hör hemma" i positionen efter Evas och Toves begäran om upprepning. Det kan tilläggas att Aastas fråga gäller bandupptagningen; bandspelaren har skötts av Eva och som vi ser är det också hon som sedan besvarar Aastas fråga.

5.3 Turtagning

"The very nature of everyday conversation derives from its turn-taking system." Det säger Robert Nofsinger i sin bok *Everyday conversation* (1991: 89). Sacks, Schegloff & Jeffersons artikel om principerna för hur talarbyte i samtal äger rum (1974) utgör den första systematiska beskrivningen av denna form för social organisation. Till deras i dag klassiska artikel hänvisas det rutinmässigt även om alla kanske inte läst den i original. Jag vill gärna framhålla att det är fråga om en synnerligen innehållsrik artikel där det vid varje genomläsning är möjligt att finna nya infallsvinklar och uppslag till undersökningar. Artikeln väcker också hos läsaren frågan om hur universellt eller kulturbundet det turtagningssystem som beskrivs i själva verket är.

Sacks, Schegloff & Jefferson hävdar att den modell för turtagningssystemet som de utvecklat är på en gång "kontextfri" och "kontextkänslig". Modellen är så generell och abstrakt att den kan sägas vara giltig i olika situationer och oberoende av antalet deltagare liksom av vilka egenskaper deltagarna råkar ha. Samtidigt är den tillräckligt känslig för att beakta att ett samtal alltid är situerat och specifikt.

Turtagningssystemet i vanliga, vardagliga samtal ses av Sacks, Schegloff & Jefferson som det primära och grundläggande. De principer som gäller i formella och institutionella samtal utgör transformationer av någon eller några av de parametrar som utmärker detta primära system. I praktiken torde det förhålla sig så att vi är medvetna om att vissa turtagningsregler följs i formella samtal medan vi inte är lika klart medvetna om att det finns en "beslutsprocess" i vardagliga samtal.

I vardagliga samtal är turtagandet lokalt styrt av deltagarna. Talarbyte sker på en tur för tur-basis, dvs. systemet organiserar pågående tur och nästa tur men inte mer (därför vet vi inte heller när vi börjar ett samtal vart det kommer att leda!). Det här är förklaringen till att systemet kan gälla för samtal med ett varierande antal deltagare och också om antalet deltagare växlar inom ramen för ett och samma samtal.

Beslutsprocessen för turtagandet omfattar tre steg: a) talaren utser nästa talare varvid den som blivit utsedd har rätt (och skyldighet) att tala, b) nästa talare utser sig själv, och c) talaren återtar turen (men är inte skyldig att göra det). I ett samtal med två deltagare, en dyad, följer växlingen mellan talarna mönstret AB AB AB. Sacks, Schegloff & Jefferson påpekar att den relevanta variabiliteten därför är *när* talarbyte skall ske. Men så fort deltagarantalet är tre eller fler, en s.k. polyad, följer växlingen mellan talarna inte längre ett automatiskt mönster, t.ex. ABC ABC ABC. Den relevanta variabiliteten i en polyad är därför *vem* som skall tala som nästa. De tre teknikerna för hur en tur övergår från en talare till en annan illustreras i utdragen nedan.

(4) SAM V2 Syföreningsmöte

(8.0)

Tove: nå Asta hu mår ditt *barnbarn*

Asta: *jå riktit* bra ja va just där

Monika: hu gammal e hon nu (.) hon [e

Asta: [(ohb) hon fyllde *ett* år den tjuvfjärde augu[sti

(5) SAM V2 Syföreningsmöte

Asta: nåmen brukar ni titta på Hund *begraven*=

Tove: = [[jå+å↑

Eva: = [[jå

Asta: *den* tycker ja om^o

Monika: #mm# ja [(.) ja ha int titta på

Asta: [>ja tycker om (*hund*) <

Monika: men alla säger att den e bra=

Asta: =jå (0.7) de+e väl så

(6) SAM M2 Årsmöte

- Regina: hå (hh) ja har kokhett (.) ja har nog en lite oanständig blus på mej tror jag
(1,0)
Regina: eller kanske int^o ((fnissar))
Eli: ((skratt))
(3,0) ((skrammel med koppar))

Utdragen i (4) och (5) är från kvinnornas samtal. När Tove i (4) tar ordet efter en paus utser hon explicit Asta till nästa talare. Turen är konstruerad på följande sätt: pragmatisk partikel + tilltal med namn + topikinitiering i form av en fråga (topiken gäller något som den tilltalade kan förmodas ha förstahandskunskap om). Som vi ser är den nominerade talaren också den som talar som nästa. Eftersom det följande bidraget av Monika – som utser sig själv – också gäller Astas barnbarn (*hon*) är Asta indirekt nominerad av Monika som nästa talare och som vi ser är Asta också den som talar som nästa. Genom Monikas bidrag kan den av Tove initierade topiken sägas bli etablerad i diskursen.

I (5) ställer Asta en fråga som gäller ett speciellt TV-program kallat "Hund begraven" (kvinnorna har en god stund diskuterat olika TV-serier). Hon riktar emellertid inte frågan direkt till någon utan låter frågan vara oadresserad (*ni*). Frågan besvaras omedelbart och samtidigt av Tove och Eva, och man kan notera att bådas svar är jakande. Efter ett personligt omdöme om serien av Asta, som alltså tar turen på nytt efter Toves och Evas samtidiga responser, besvaras frågan också av den fjärde deltagaren, Monika, och man kan då notera att svaret är nekande för hennes egen del men att hon med sitt tillägg kraftigt understödjer Astas personliga omdöme genom att hänvisa till *alla*.

Utdraget i (6) är från ett årsmöte i en ungdomsorganisation men från den "inofficiella" fasen då mötet ännu inte öppnats utan deltagarna dricker te och pratar. Regina konstaterar här att hon är mycket varm, ett konstaterande som genast följs av ett omdöme om den blus hon har på sig. Detta uttalande får dock ingen omedelbar respons från de andra deltagarnas sida och efter en paus på 1 sek. återtar hon turen; notera att denna del av yttrandet knyts till det föregående med konjunktionen *eller*. Denna del utsägs lågmält och följs av talarens fnissreaktion – och nu följer en skrattrespons från en annan deltagare (se Forsblom-Nybergs diskussion om transkriberingen av detta exempel).

Det säger sig självt att det i polyader, samtal med minst tre deltagare, kan uppstå konkurrens om turerna. Enligt Sacks, Schegloff & Jefferson uppvisar polyader också generellt sett en tendens till kortare turer än

dyader. Om nämligen den som har ordet vill utse nästa talare måste det ske så tidigt som möjligt i turen medan å andra sidan den som önskar tala som nästa måste utse sig själv, ta turen, så tidigt som möjligt. Man kan alltså säga att polyader på ett visst systematiskt sätt skiljer sig från dyader. Men också mellan samtal med två eller tre deltagare å ena sidan och samtal med minst fyra deltagare å andra sidan finns en skillnad. Så fort deltagarantalet är fyra uppstår nämligen möjligheten till dyadisering, dvs. samtalet kan splittras upp i parallella samtal (en omständighet som avsevärt brukar försvåra transkriberingen av flerpartssamtal).

I en dyad finns *ett* konversationellt fokus. Ja, man kan t.o.m. säga att detta utgör själva förutsättningen för ett dyadiskt samtal. I interaktionen riktar sig den som för ögonblicket har talarrollen till en enda mottagare och den som för ögonblicket har lyssnarrollen vet att hon eller han utgör den enda mottagaren. Replikernas adressering varierar inte under samtalets gång. Som Per Linell (1990:42) påpekar kan en talare A naturligtvis i sina repliker anknyta till sig själv, till en egen tidigare replik, och A kan också tala mer eller mindre monologiskt men adressaten är ändå alltid – mer eller mindre entydigt – samma individ. Samtalsdeltagare B kan naturligtvis försöka ta turen från A mer eller mindre kraftfullt men B kan inte ta turen på bekostnad av någon tredje person. Generellt kan man säga att interaktionsstrukturen i en dyad är enklare än i en polyad.

Den tyske sociologen Georg Simmel (se t.ex. Simmel 1950) som intresserade sig för grupper storlek, sammansättning och dynamik, har framhållit att känslan av samhörighet kan bli oerhört stark i en dyad. Men i dyader kan också asymmetrier uppstå: den ena parten kan dominera över den andra. Simmel lyfter vidare fram triaden, samtal med tre deltagare, som en särskilt intressant konstellation. I en triad finns möjligheten att en av deltagare får en speciell roll i förhållande till de två övriga; hon eller han kan t.ex. få/ta rollen som medlare eller provokatör men kan också bli utesluten av de två andra. I en triad kan det redan uppstå en majoritet.

Som redan framkommit delar triaden den egenskapen med dyaden att det finns bara en diskursiv arena medan samtal med minst fyra deltagare kan splittras upp så att det uppstår mer än en arena. Schegloff (1994) visar på en faktor som har just den konsekvensen, nämligen då en av deltagarna ägnar sig åt monologiskt tal. Om denna talare lyckas engagera åtminstone en annan person som lyssnare kan andra deltagare tappa intresset. De kanske börjar komma med korta avsidesrepliker som sedan småningom utvecklas till ett separat samtal. Schegloff (1994) framhåller att samtalsämnet, topiken, kan vara både en starkt sammanhållande och en splittrande

faktor i polyader. Samtal med fyra eller fler deltagare är framför allt föränderliga i den meningen att det pågående samtalet kan splittras upp för att sedan åter förenas osv. Det finns en dialektik mellan fokusering och fragmentarisering. Med många deltagare ökar naturligtvis också risken för splittrad uppmärksamhet hos deltagarna, någon kan sitta tyst (vilket inte är detsamma som att vara icke-närvarande), någon kan delta i mer än en samtalsaktivitet, någon kan vara upptagen av annat. Allt det här innebär att interaktionsstrukturen i polyader är synnerligen komplicerad och mångfasetterad. Som Linell (1990:42) säger: koherensförhållandena är annorlunda än i dyader, fler diskursstrådar flätas ihop på ett invecklat sätt, och nya typer av dominansförhållanden kan uppstå.

I sin artikel om turtagning i vardagliga samtal hävdar Sacks, Schegloff & Jefferson bl.a. följande:

- det är en person åt gången som talar största delen av tiden
- överlappande tal inträffar men för mycket kort tid
- övergången från en talare till en annan sker smidigt.

Det här är en beskrivning som torde rimma illa med den uppfattning som många har om vardagliga samtal, nämligen att man "talar i munnen" på varandra och att man bryter in i andras yttranden när som helst. En orsak till uppfattningen att man talar i munnen på varandra är säkert att det, som ovan påpekades, i polyader kan förekomma två (t.o.m. flera) diskursiva arenor. En annan orsak är att talarens repliker kontinuerligt ackompanjeras av lyssnarbidrag, uppbackningar, av vilka en stor del inte utgör något försök att överta turen utan tvärtom signalerar till talaren att fortsätta (om funktionen hos uppbackningar se Green-Vänttinen 1995, 2001). När man studerar transkriptioner finner man vidare att överlappande tal inte är en slumpmässig företeelse utan att det finns vissa regelbundenheter som endast kan förklaras utifrån antagandet att samtalare lyssnar på varandra och fortlöpande analyserar varandras tal. Låt oss se på några exempel. Exempelen i (7b) och (7c) är båda från ett direktsänt, informellt radiosamtal med sex deltagare kallat Du snurrar min jord som en stjärna. Det sändes en nyårsafton (se om detta samtal Londen, Lehti-Eklund & Green-Vänttinen 1992 som behandlar både överlappningar och uppbackningar).

(7a) SAM V2 Syföreningsmöte

Eva: [[men de va en ganska *varm* dag [dedär
Monika: [jo de va varmt

(7b) SAM RSI Du snurrar

Sara: [komma bara [jä folk sku vara *naturliga*»

Mag: [jå
 Sara: »[framförallt
 Sim: [jå sen sen blir ju folk aldri i *strid* me varandra heller här

(7c)

SB: »kväll å å så här hur hur ser di på de här me de som vi nu talar om
 [kärlek
 Mag: [men Sara de behöver ju int vara för en kväll de kan ju också vara för de
 här åre=

I alla de tre exemplen ovan ser det ut som om den första talaren skulle bli avbruten eftersom nästa talare kommer in medan hon fortfarande talar. Vid närmare betraktelse visar det sig att nästa talare, som i samtliga fall utser sig själv, med stor precision har prickat in en möjlig turbytesplats. Yttrandet kunde – ur lyssnarens synvinkel – mycket väl ha varit slutfört på det ställe där hon eller han kommer in; *de där*, *framförallt* och *kärlek* utgör en fortsättning som talaren fogar till det föregående. Talarens prosodiska signaler måste givetvis beaktas; i dessa fall signalerar talaren inte entydigt att en fortsättning är att vänta. – Också i följande exempel utser nästa talare sig själv men i detta fall kommer hon in mitt i ett ord:

(8) SAM V2 Syföreningsmöte

Asta: =ja *fick* också ti Asta dagen en vacker en *rö* [d° mörkröd°
 Tove: [ja de ha just vari↑=
 Asta: =° . j å:: oj oj°
 (0.9)
 Asta: just en liknande >mörkröd den e *nästan vackrare*< än en *mörkröd* de där
 Eva: den e *otrolit* fin

Före utdraget i (8) har Asta noterat Monikas vackra azalea som (förmodligen) står på ett bord framför dem och fått en respons på detta av Tove (värdinnan själv är i köket). Asta tar genast turen på nytt och annonserar att hon själv till sin namnsdag fått en vacker, en röd (azalea/blomma). När Tove bryter in mitt i ordet *röd* är det emellertid inte för att kommentera Astas blomma (såsom hon tidigare kommenterat Monikas blomma) utan för att kommentera den information som just gått förbi, nämligen att det nyligen varit Astas namnsdag. Detta bedöms uppenbarligen av Tove som någonting som bör kommenteras, och kommenteras nu, innan Asta slutfört sitt yttrande/nått en turbytesplats då en respons av annat slag vore relevant. Det är därför inte adekvat att säga att Tove avbryter Asta; i stället uppmärksammar hon någonting som gäller Asta personligen. Denna analys får

stöd i det som följer. Asta hejdar sitt pågående yttrande och reagerar i sin tur (på ett som det förefaller positivt sätt) på Toves kommentar. Efter en paus tar Asta upp tråden på nytt och hon gör det genom att anknyta direkt till det hon sade innan hon blev "avbruten". Som vi ser gör hon sedan en jämförelse mellan färgnyansen på Monikas azalea och sin egen azalea. Evas respons på detta utgör ett generellt instämmande i Astas uppskattande omdöme om Monikas azalea. Astas namnsdag är inte relevant på denna punkt.

Med några enkla exempel har jag försökt visa att allt som ser ut som avbrott inte kan klassas som sådana och att samtalare inte kommer in hur som helst i varandras yttranden. Med det här vill jag givetvis inte säga att samtalsdeltagare inte avbryter varandra, bara att en noggrann analys av enskilda fall är nödvändig. Att hävda, såsom ofta har skett, att män avbryter mer än kvinnor gör och att män särskilt avbryter kvinnor och (bl.a.) på det sättet dominerar över kvinnor i samtal, är inte generellt riktigt. Det visar Deborah James och Sandra Clarke i en kritisk artikel (1993) där de redovisar en genomgång de gjort av ett stort antal undersökningar gällande vem som avbryter vem i samtal. De betonar också att det inte finns enkla, objektiva kriterier med vars hjälp det skulle gå att skilja sådana avbrott som utgör försök att dominera från sådana avbrott som inte utgör försök att dominera.

Turer byggs upp av vad som inom CA kallas *turn constructional units*, turkonstruktionsenheter eller meningsenheter för att använda en term lanserad av Linell & Gustavsson (1987: 13-14, 18). Dessa enheter varierar både till typ och till omfång; de kan bestå av ett ord, en fras, en sats eller en mening, och de kan identifieras på semantiska, syntaktiska och/eller prosodiska grunder. En viktig egenskap hos meningsenheter är att det vanligen går att förutsäga deras längd, vilket vi i det föregående har sett exempel på. En meningsenhet följs av en möjlig turbytesplats då talarbyte kan ske, vilket vi också har sett exempel på. Den som har ordet har nämligen rätt till minst en meningsenhet efter vilken talarbyte kan men inte behöver äga rum, i enlighet med principerna för turtagning. Både den som har turen och de(n) som lyssnar är orienterade mot dessa möjliga turbytesplatser. En talare som önskar producera en längre tur, t.ex. för att argumentera eller bidra med en berättelse, signalerar vanligen detta på något sätt. Hur en berättelse kommer till och produceras i ett samtal visar Mats Eriksson i sitt bidrag i denna volym.

5.4 Några omdömen och några responser

Tidigare (avsnitt 5.2) har nämnts att ett återkommande mönster i samtal är att en talares omdöme om någonting följs av en respons som uppgraderar omdömet och därigenom uttrycker den andra talarens instämmande. Denna företeelse skall nu illustreras med några exempel ur materialet (i ex. (9b) har två mellanliggande repliker som uppenbart hänför sig till en annan diskurs uteslutits).

(9a) SAM V2 Syföreningsmöte

Eva: [[men de va en ganska *varm* dag [dedär
Monika: [jo de va varmt

(9b) SAM V1 Herrmiddag

Lasse: [nu kommer en av di här *bättre* bitarna (oh [b)
Olle: jä den här e *suverän*

(9c) SAM RS1 Du snurrar

Las: när man läser å hör om allting att no e de ju (0,5) lugnt vi har de här=
Sara: =visst har vi de skönt å ljuvligt här

(9d) SAM V1 Herrmiddag

Erik: vi va nu i ett *ganska psykedelist skick i de ske[de* tror ja=
Mats: [((småskrattar, andra
fäller in))
Olle: =vi va *satans* psykedeliska
Erik: vi va *fulla som FAN* ((småskrattar fnysande))

(9e) SAM V2 Syföreningsmöte

Asta: de+e *fina* foton
Monika: [[(nu ble de ganska vackra)

I (9a)-(9d) följs den första talarens värderande omdöme om respektive en speciell dag under en resa, ett musikstycke, förhållandena i Finland, och en fest på landet, av en respons som uppgraderar, överbjuder omdömet; särskilt märkbar är uppgraderingen i (9b)-(9d). Vi kan notera att responsen i (9a) och (9b) inleds av en instämmande uppbackning (*jo* respektive *jå*) och i (9c) av ett instämmande adverb (*visst*), och att responsen i (9c) och (9d) följer omedelbart, utan hörbar paus, på den första talarens yttrande. I (9d) kan vidare noteras att den uppgraderade responsen följs av en ytterligare uppgraderad respons av den första talaren. Eriks första omskrivande uttryck *ganska psykedelist skick* blir det oförblommerade *fulla som FAN*. Man kan säga att det råder fullständig enighet mellan de två talarna och man kan

också med starka skäl förmoda att Eriks andra yttrande inte skulle ha kommit till utan Mats instämmande respons. Sekvensen uppvisar därtill vissa poetiska drag: här finns både parallellism och allitteration, och den kan också ses som exempel på en av två talare konstruerad lista bestående av tre led eller komponenter (sekvensen ingår i en minnesepisod och har tidigare behandlats i Londen 1992 och Londen 1994). – Ytterligare ett exempel på en starkt instämmande respons återfinns i (8) där Eva efter Aastas jämförelse säger att den (värdinnans azalea) är *otroligt fin*.

Men hur förhåller det sig med exemplet i (9e)? Aastas utsaga att fotografierna är *finna* får inte en uppgraderad utan en nedgraderad respons av Monika som konstaterar att de är *ganska vackra*; jfr Evas *ganska varm dag* som följs av Monikas *jo de va varmt* i (9a). Innebär Monikas respons sålunda att hon är oenig med Asta? Av den tidigare diskursen har det framgått att kvinnorna här tittar på foton från en resa som Eva, Asta och Monika företagit tillsammans och att det är Monika som tagit dem. Det är alltså inte fråga om vilket positivt omdöme som helst utan om ett omdöme om någonting som Monika svarar för, det är alltså en komplimang. Pomerantz (1978) har visat att komplimanger kan analyseras så att de i sin egenskap av omdömen ställer upp förväntningar på en instämmande respons men att ett instämmande å andra sidan kan ses som självberöm vilket inte (i vår kultur) är ett socialt accepterat beteende. För den som blir föremål för en komplimang kan en möjlig strategi då vara att ge en nedgraderad respons, såsom Monika gör i exemplet ovan (se Forsblom-Nyberg (1993) för en undersökning av komplimanger som även ger en mera detaljerad analys av detta exempel samt Mirja Saaris uppsats i denna volym där också funktionen hos diskurspartikeln *nu* diskuteras). – Att självberöm är något man borde undvika finns det ett explicit uttryck för i radiosamtalet Du snurrar. Den manlige studiovärden undrar (på tal om vänster- och högerhänthet) om det inte är så att vänsterhänta anses mera konstnärligt begåvade. En av studiogästerna frågar då om han är vänsterhänt och han ger följande respons: *o nej hör du då skulle ja int våga säga de*.

I ljuset av ovanstående resonemang om omdömen och responser på omdömen kan vi gå tillbaka till exemplet i (6) som här återges på nytt:

(6) SAM M2 Årsmöte

Regina: hå (hh) ja har kokhett (.) ja har nog en lite oanständig blus på mej tror jag
(1,0)
Regina: eller kanske int^o ((fnissar))
Eli: ((skratt))
(3,0) ((skrammel med koppar))

Som vi har sett ger Reginas omdöme om den blus hon har på sig, att den är *lite oanständig*, inte upphov till någon respons från de andra deltagarnas sida; det uppstår en paus på 1 sek. vilket signalerar ett "problem" av något slag. Problemet torde ligga i arten av det omdöme Regina ger om sin egen blus. Är detta ett omdöme att instämma i (din blus är mycket oanständig) eller ett omdöme att inte instämma i (din blus är inte alls oanständig)? Att Regina själv är tveksam beträffande om hennes blus är oanständig eller inte ser man av att hennes yttrande dels innehåller partikeln *nog* (i den medgivande betydelsen 'förvisso', se Saaris uppsats), dels innehåller garderingar (*lite, tror jag*). När hon sedan återtar turen torde fortsättningen avspegla att hon tolkat tystnaden så att blusen inte kan anses vara oanständig. Här kan ytterligare noteras att det är först efter hennes fnissreaktion som en annan deltagare kommer med en respons och att det är en skrattrespons. Om alla deltagare hört Reginas yttrande är givetvis omöjligt att veta, liksom det är omöjligt att veta vilka icke-verbala handlingar som eventuellt ackompanjerar yttrandet. Skramlet med koppar som hörs tydligt på bandet efter Elisabets skratt tyder på andra simultana aktiviteter.

När det gäller vardagliga samtal har undersökningar visat att sådana responser på t.ex. ett omdöme eller en värderande utsaga som inte ger uttryck för samstämmighet och enighet är konstruerade på ett annat sätt än instämmande responser; de är strukturellt sett mera komplexa. De produceras ofta efter en hörbar paus, de inleds av en partikel el.dyl. som anger deras disprefererade status, de innehåller en förklaring av något slag, och själva den avböjande komponenten är fördröjd i turen. Vi skall se på ett exempel:

(10) SAM RSI Du snurrar

Sara: [å ja tycker att de behövs en *man* å ingalunda kvinnor utan eh e de+e ju
bara snack såndärnt skvallerhistorier å lite de ena å de [andra
Mag: [nja (.) ja [där e ja
int rikit [ja tycker
de+e tvärtom [ja tycker de»
FS: [(skrattar))
Sim: »behövs no en *kvinn*a å int [en man
Mag: [jå*h* ((fortsätter skratta))

I utdraget i (10), som är från nyårssamtalet, följer Saras ställningstagande efter ett resonemang hon fört om hur viktigt det är i livet att ha någon som man kan tala med och som man har som förtrogen och god vän, en åsikt som gett upphov till instämmande uppbackningar. Sedan kommer hon med en precisering och värderande motivering, att det behövs en *man* (eftersom)

kvinnor bara snackar och skvallrar. Detta negativa omdöme om kvinnor ger upphov till en omedelbar respons från Maggans sida. Som vi ser finns här ingen paus efter Saras yttrande, tvärtom kommer Maggans in innan Sara slutfört yttrandet. Det är dock inte svårt att förutse en möjlig turbytesplats p.g.a. den idiomatiska frasen *de ena å de andra*. Maggan finner det uppenbarligen nödvändigt att så snabbt som möjligt signalera att hon har något att säga i denna fråga – det är skäl att minnas att det utom hon själv och Sara finns fyra andra deltagare. Det finns emellertid andra för disprefererade responser typiska markörer i yttrandet: initiala partiklar och mikropaus samt en med garderingar försedd inledning (man kan förmoda att hon avsett att säga t.ex. där är jag inte riktigt av samma åsikt). Signifikant är att oenigheten inte produceras i början av turen. Vad som sedan händer är att Simon, den yngste deltagaren, lyckas ta över turen. Simon anknyter direkt till Saras replik och vänder hennes ställningstagande till ett skämt (notera de kontrastiva betoningarna på *man* respektive *kvinnor*). Skämtet vinner understöd också hos Maggan och hos andra deltagare och leder till en sekvens med skratt och kommentarer. Varken Maggan eller någon annan återvänder till frågan om det är så att kvinnor bara står för snack och skvaller. Huruvida Simon tar till sitt skämt i strategiskt syfte, för att avvärja den oenighet som är i vardande, är omöjligt att veta. Däremot torde det stå klart att Maggans inledning *nja* (.) *ja* är tillräckligt för att till Simon och andra signalera att hon inte instämmer i Saras omdöme om kvinnor. – Utdraget i (10) utgör också ett exempel på hur man i samtal "underhandlar" om topiken, vad det är man talar om. En samtalsdeltagare kan inte ensam bestämma över topikutvecklingen.

För jämförelsens skull ges i utdraget i (11) ett annat exempel på en disprefererad respons. I detta fall gäller det en respons inte på ett omdöme, utan på en fråga. Utdraget är från samma möte som (6).

(11) SAM M2 Årsmöte

Regina: #jå [jå men han sku göra en verksamhetsberätt- >ha»

Etta: [#jå (h)

Regina: »du [gjort↑< nu en verksamhetsplan

(kv): [(ja visst)

(0,8)

Etta: #e: ne#(h) (.) alltså *Affe* sa igår [att han sku skriva»

Regina: [nemen ja tänkte»

Etta: »ihop den #å#

Regina: »på den här internationella

Etta: jo den nä: alltså *Affe* sa att han sku skriva om de också (0,5) [nämligen

Regina: [ajja↑ för de

ska *du* göra *nog*

Också detta utdrag är från den inofficiella fasen av årsmötet, alldeles från början av inspelningen, men här är det inte fråga om ordförandens blus utan om vissa förberedande förhandlingar. Ordföranden ställer en fråga till sekreteraren, Etta, som gäller om hon har gjort upp en verksamhetsplan (de två uppbackningarna på andra och fjärde raden hänför sig inte till denna diskurs). Ettas svar uppvisar flera markörer för en disprefererad respons. Den produceras efter en hörbar paus på 0.8 sek., den inleds med (på bandet) mycket tydliga tvekljud, knarr på rösten, och mikropaus, och den innehåller en förklaring till att en verksamhetsplan inte föreligger (orsaken finns inte hos talaren själv utan hos en annan person). Att ordföranden och sekreteraren uppenbarligen inte talar om samma plan gör inte denna analys ogiltig. Det framgår sedan att Etta inte heller skrivit den plan som Regina avser. Ettas svar i (11) kan jämföras med de snabbt producerade svaren i (4) och (5).

5.5 Pauser och tystnad

Att pauser har en stor interaktiv betydelse har tidigare i förbigående påpekats i samband med avsnittet om transkribering (5.1). En subtil demonstration av att tystnad/pauser, alltså icke-tal, kan utgöra en lika betydelsefull händelse eller handling i samtal som tal – med konsekvenser för vad som händer sedan i samtalet – ingår i Schegloff 1994. Schegloff anknyter till Goodwins analys av hur ett yttrande i samtal kommer till (se avsnitt 2), och hänvisar till det inom CA använda begreppet *recipient design* för det förhållandet att yttranden utformas med tanke på specifika mottagare. I sin uppsats analyserar Schegloff ett kort telefonsamtal mellan två bekanta där den som ringer upp annonserar att han fått motorstopp och att han borde låsa upp på det bankkontor där han uppenbarligen är anställd. Det relevanta yttrandet lyder på följande sätt (interpunktionen utgör enligt Schegloffs utsago ett försök att återge prosodi och intonation):

My ear is stalled (and I'm up here in the Glen?), and I don 't know if it's possible, but, see, I have to open up the bank at uh, in Brentwood?

När denna återgivning jämförs med den transkriberade versionen ser man att det enda som har utelämnats är samtalspartnernas *oh* på ett ställe och som Schegloff uttrycker det, något som är ingenting. Detta "ingenting" är talarens in- och utandning på några ställen samt tystnader, icke-tal. Schegloffs analys går ut på att demonstrera att några komponenter i talarens

yttrande inte följer efter det som talaren själv just yttrat utan efter lyssnarens tystnader. Schegloff vill visa på den kommunikativa innebörden av att samtalspartnern inte säger någonting på sådana ställen under yttrandet där talaren genom att stanna upp (det är fråga om mycket korta pauser på 0.2-0.4 sek.) lämnar en möjlighet för henne att säga något (dvs. erbjuda sin hjälp). En slutsats av analysen är att det inte bara är vad lyssnare gör utan också vad de inte gör som påverkar hur en talare utformar sitt tal. Den betydelse tystnader och pauser kan ha är emellertid helt och hållet beroende på kontexten vilket innebär att man måste analysera vilka handlingar det är som utförs och inte utförs av talare respektive lyssnare. På samma sätt som Goodwin visade att det av honom analyserade yttrandet inte kan ses som konstruerat av talaren ensam visar Schegloff att yttrandet ovan inte kan sägas vara producerat av talaren ensam utan att dess utformning är beroende av samtalspartnerns handlingar.

I de flesta fall sker övergången från en talare till en annan med anmärkningsvärd precision, utan längre överlappningar och utan pauser. Det hävdar, som tidigare påpekats (avsnitt 5.3), Sacks, Schegloff & Jefferson i sin klassiska artikel; se härom även Levinson 1983:296-297. Pauser efter turer i samtal signalerar därför vanligen ett problem av något slag: den tilltalade har inte hört eller uppfattat yttrandet, i yttrandet finns en problemkälla av något slag, den tilltalade vill eller kan inte svara osv. I flera av de tidigare diskuterade samtalsutdragen, t.ex. i (2), (3), (6) och (11), har ingått pauser av olika slag, och några av dem har också kommenterats i förbigående. Viktigt att betona är, som alltid, att en sekventiell analys är nödvändig. Om vi t.ex. betraktar utdraget i (3) på nytt visar en analys att pausen på 2.5 sek. har en annan innebörd än pausen på 6.4 sek. Den långa pausen utgör del av en topikavslutning; på olika sätt har deltagarna gjort klart för varandra att samtalsämnet är avslutat. Astas yttrande efter denna paus visar också att ett nytt ämne – i förhållande till det föregående påbörjas. På samma sätt förhåller det sig med den långa pausen i (4); efter att en topik ebbat ut tar Tove här ett nytt initiativ (man kan notera att både Astas yttrande i (3) och Toves yttrande i (4) inleds med partikeln *nå*). Vi kan också på nytt betrakta utdraget i (8) och ställa frågan om inte pausen på 0.9 sek. mellan Astas repliker signalerar att hon lämnar plats för ytterligare kommentarer om den nyss timade namnsdagen (och det faktum att hon fått en blomma till den). Denna paus på 0.9 sek. i (8) och pausen på 1 sek. i (6) förefaller att ha lite liknande funktioner. När man sedan noterar alla de fall i samtalsutdragen där övergången från en talare till en annan sker smidigt, utan paus, framstår pausernas betydelse i klarare ljus.

Ytterligare två exempel får belysa förekomsten av pauser. Båda är från ett radiosamtal där temat är frågan om allt som skrivs och sägs i massmedierna är sant. I samtalet deltar två programvärdar och tre gäster, alla journalister; samtalet är en direktsändning och äger rum på en kinesisk restaurang.

(12) SAM RS2 Massmediautsläpp

- KW: »har int int *missa* men *missa* inom citationstecken en nyhet (0,5) eh för att ha kommi nå- me nånting eget i ställe så då ha man eh eh *missa* då ha man *misslyckats* alltså de va man ha valt *fel*
(1,2)
- RF: [[ja förstår int frågan
- KW: [[om om int alla om int o- [om vi har eh eh] vi ta-talar»
(m) : ((mumlar)) [(°ohb°)]
- KW: »nu om *press* å vi har fem olika *tidningar*↑ som toppar (0,6) me en nyhet↓ den *tidningen* som int toppar med den nyheten ha den *missa*
- RF: inte om den har en *bättre* nyhet

(13) SAM RS2 Massmediautsläpp

- CR: icke desto mindre vi visste om att att vi va *offer* för <ett sätt att> rapportera men icke desto mindre gjorde vi °de°
(2,9)
- CR: ingen ingen kan säga nån [*ting*
- KW: [stumma
- MP: [de e: svårt
- SB: [vi va: (.) vi va väl offer för en utrikespolitisk
realitet
- CR: °mm°
- RF: ja tror att de+e en s- ja sen har vi en *ny* generation idag

Programvärdens KW:s replik i (12), som här inte återges i sin helhet, följs av en paus på 1.2 sek. Därefter tar KW turen på nytt; hon har uppenbarligen insett att någonting i hennes yttrande var oklart. Precis samtidigt börjar emellertid en av gästerna tala och som vi ser säger han explicit att han inte förstår *frågan*. Efter KW:s omformulering (stamningarna/upprepningarna kan vara en följd av överlappningen) kommer RF med en respons och någon paus mellan replikerna infaller inte här. I (13) följer en paus på 2.9 sek. efter den andra programvärdens CR:s yttrande. Liksom i (12) tar programvärdens turen på nytt men i detta fall gör hon det för att kommentera själva tystnaden; ingen kan säga *nånting* (där den andra stavelsen uttalas med skratt i rösten). Mycket nära en möjlig turbytesplats; när den första stavelsen i *nånting* uttalats, börjar tre personer tala samtidigt. KW sekunderar sin kollega genom att också kommentera tystnaden medan MP ger en

förklaring till att ingen av de tre tilltalade (gästerna) yttrar sig. SB:s tur däremot utgör ett försök till respons på CR: s tur. Därefter bidrar också den tredje gästen RF med sin åsikt. I både (12) och (13) inträffar det, att mer än en deltagare börjar tala absolut samtidigt efter en paus (av varierande längd). Exempel på denna företeelse har vi sett tidigare, i (3) som är från kvinnornas samtal.

5.6 Samtalsdiskurs som en kollektiv produktion

En stor del av resonemanget i denna uppsats har gått ut på att visa hur samtalsdiskurs växer fram stegvis, yttrande för yttrande, genom samarbete och "underhandlingar" mellan parterna. Jag skall ytterligare försöka åskådliggöra detta genom några specifika exempel och börjar med ett par exempel på ifyllnader, då en deltagare fyller i eller fullbordar en annan deltagares yttrande.

- (14) SAM V2 Syföreningsmöte
 Monika: jä å [d- (.) nä men m- me- många ha ha ju int skicka ti»
 Eva: [de+e *hemst* mycke
 Monika: »*läkarmatrikeln* heller ti exempel Carl-Johans *bror* ha int skicka (.) sina (0.8) [he-
 Eva: [personalia
 Monika: *nä*
 Eva: *aj* än [då
 Monika: [ja tror bara han e så s- han e så (.) *flegmatisk*
 att [(0.7) a-
 Eva: [han kommer int sej för=
 Monika: =nä
 .
 .
 .
 Eva: hade (.) hade sagt att di kan komma då å ta av styrelsen (0.8) å (.) de va så *många* sen när di fick höra att de kommer fot- @ (nä) ja *tycker* int om att (.) bli fotograferad å ja *tycker* int om å (0.5) ʘ sånt där å (.h) @å ja ha ja s- d- sku ja ha *veta* de *där* så sku ja ju ha sagt någø satt någø annat på mej å=
 Monika: = eller gått ti *fris* [san
 Eva: [gått ti frissan f- li- så att de+e såna *där* saker som (0.7) *tycker* de+e så onödigt
 Monika: .ju =

Diskussionen i utdraget i (14) har initierats av Tove som konstaterat att folk är *fåniga* som inte skickar in ett foto till en matrikel. Monika bidrar här med ett konkret exempel; hennes mans bror har inte skickat in till läkarmatrikeln. Det är emellertid inte fråga om foto i hans fall – som vi ser söker hon efter ord(et). Efter pausen på 0.8 sek. efter *sina* fyller Eva i *personalia*

varvid Monika ger upp sin samtidigt påbörjade fortsättning efter första stavelsen. Det är inte självklart vilket ord (eller ev. vilken fras) stavelsen *he-förebådar*. En möjlighet är det finska substantivet (plur.) *henkilötiedot*, 'personuppgifter'. Tveksamhetspauserna och det faktum att hon så snabbt "ger upp" kan stödja hypotesen att hon tänkt använda en finsk term. En annan möjlighet (mindre sannolik) är att stavelsen förebådar en upprepning av adverbet *heller*. I vilket fall som helst accepterar Monica Evas ifyllnad men intressant nog bekräftar hon inte ordvalet genom att yttra *jo* el. dyl. I stället tycks hon med sitt *nä* bekräfta sin egen tillsammans med Eva producerade utsaga att svågern inte skickat in sina personalia, en utsaga som sedan i sin tur kvitteras som en nyhet av Eva (*aj ändå*). Monika tar snabbt turen igen och kommer med en förklaring till svågerns försummelse, och på nytt fullbordas hennes replik av Eva; denna gång är det fråga om en hel sats. Om Eva också här eventuellt uppfattat någon tveksamhet hos Monika är omöjligt att veta; tillsammans med Monika producerar Eva i alla fall en välformulerad mening: han är så flegmatisk att han inte kommer sig för. Övergången mellan de två talarna får sägas vara omärklig. På nytt accepterar/bekräftas Monika den gemensamt konstruerade utsagan genom sin utan hörbar paus producerade respons *nä*.

Några turer längre fram berättar Eva om reaktionerna på jobbet då en fotograf från Hufvudstadsbladet kommit för att ta foton. Hon återger (med röstförställning) några typiska kommentarer – och Monika (som givetvis inte varit närvarande) bidrar med ytterligare en sådan (för kvinnor) typisk kommentar. Som vi ser inleds Monikas yttrande med *eller* – kanske för att visa att hon erbjuder sitt bidrag som ett förslag – medan Evas *å* sannolikt signalerar att hon avser att fortsätta exemplifieringen. Eva uppfattar snabbt Monikas bidrag och accepterar det genom att upprepa frasen *gått ti frissan* som ju också grammatiskt ansluter sig till det föregående (*satt någån annat på mej – gått ti frissan*). Därefter instämmer Monika ytterligare i Evas värdering.

(15) SAM RS1 Du snurrar

Mag:	(nåja) de där e ju helt bibliskt de+e [ju	
FS:		[Lea å Rakel
Sim:	(jä)	
Mag:	Lea å Ra[kel	
Sara:	[Lea å Ra[kel jo typiskt	
Las:	[jä jä (0,9)	[nåjo men att
SB:		[men hur e de <i>idag</i> (0,5)
	månne man väntar sju år	
Sim:	nä	

Las: nja (0,8) sju år de+e nog ett eh nå- någoslags såndärnt magiskt tal tror ja för att ja ha (0,9) haft senare (1,1) försökte ja va»

I utdraget i (15) har den äldste deltagaren, Lasse, berättat om sitt liv, att han varit gift med två systrar (som båda dött) och att talet sju alltid spelat in. Detta ger upphov till en biblisk association som produceras kollektivt och som uppenbarligen delas och förstås av alla eller av de flesta. Maggans första replik utgör en kommentar till vad Lasse just berättat. Hon konstaterar att *de där e ju he!t bibliskt* och precis när hon uttalat *de+e* fyller den manlige studiovärdens FS i *Lea å Rakel*. Att detta är vad Maggan tänkt säga är givetvis inte säkert men mycket sannolikt eftersom hon efter Simons (förmodligen) instämmande uppbackning *ja* upprepar *Lea å Rakel*. Också Sara upprepar frasen överlappande Maggan. Lasse själv (vars livshistoria detta ju gäller) tycks acceptera associationen/liknelsen (*ja ja*), åtminstone tycks han förstå den. Däremot signalerar han med inledningen (*nåjo men att*) att han inte vill fortsätta i detta spår. Det visar sig lite senare att hans berättelse inte är slut, att han har ytterligare ett exempel på den roll som talet sju spelat i hans liv (hans väninna på äldre dagar hade dött efter sju år). Den sjätte deltagaren, den kvinnliga studiovärdens SB som hittills inte deltagit, tar fasta på en annan aspekt av Lasses berättelse, nämligen frågan om att *vänta* i sju år (på sin tillkommande). Hon tar turen på en möjlig turbytesplats; efter Lasses *ja ja* och pausen (på 0.9 sek.) börjar hon tala precis samtidigt som Lasse som ger upp turen. Den fråga hon ställer är icke-adresserad men kan tänkas vara riktad närmast till den yngste deltagaren Simon. I varje fall är det han som svarar men han ger bara en minimal respons. Därefter utser Lasse sig själv och tar upp sin berättelse på nytt.

I utdraget i (16) nedan finner talaren att hon måste kontrollera om de andra besitter en viss kunskap innan hon går vidare med den topik hon vill initiera; i utdraget i (17) leder ett omnämnande av en icke-närvarande person till en lång sekvens under vilken man bl.a. underhandlar om personens identitet.

(16) SAM V2 Syföreningsmöte

(2.2)

Tove: Patti ha jobba nu tillfällit på eh nå hon va *en månad först* (1.5) på en skola som ja (0.7) int vet om ni känner till som heter *Andreassko#lan#*

(0.6)

Eva: ja de+e en sån hän (.) *steinerskola*=

Tove: =ne [utan (.) utan [den här (0.9)] *Oseniusskolans*:»

Eva: [>e de int <

Eva: [e de *montessori*]

Tove: »((kort skratt)) under (.) avdelning för sån häna g:ra[vt störda barn=
 Eva: [a: j ↑
 Eva: =a: j ↑=
 Asta: =aj=
 Monika: =#jå#=
 Eva: =defn jā
 Tove: [å nu e de *hemst* då hon berättar *om* dem
 (0.7)
 Monika: *var* e den nå [gon (ställe)

I (16) tar Tove turen efter en paus på 2.2 sek. Om hennes yttrande kan vi konstatera för det första att hon tar för givet att väninnorna vet vem Patti är, för det andra att hon gör en självreparation och för det tredje att hon inte tar för givet att väninnorna vet vad Andreasskolan är för en skola. Hennes indirekta kontrollfråga har kollektiv adressat (*ni*). Den besvaras efter en paus på 0.6 sek. av Eva. Hennes svar, som inte är konstruerat som en gissning (*jå de + e X*) visar sig dock vara felaktigt. Hon kommer med ett andra alternativ, denna gång i frågeform (*e de Y*). Det är värt att notera överlappningarna i Toves och Evas yttranden och hur de är synkroniserade. Evas snabbt uttalade *e de int* utgör en omedelbar respons på Toves *ne*, hennes gissning *e de montessori* infaller medan Tove försöker formulera den rätta beskrivningen på skolan (upprepningen, pauserna och tveksamhetsmarkören i Toves yttrande kan i sin tur delvis vara förorsakade av överlappningen), och Evas första *aj* infaller när Tove bara hunnit uttala *g:ra* i det som blir frasen *g:ravt störda barn* vilket tyder på att hon redan på denna punkt förstår vad som skall komma. Eva visar tydligt att hon har fått en ny insikt; markören *aj* upprepas utan någon som helst hörbar paus efter Toves yttrande och den uttalas båda gångerna med förlängt vokalljud och stigande intonation. Också de två andra kvinnorna reagerar snabbt på Toves upplysning; Asta bidrar liksom Eva med insiktsmarkören *aj* medan Monika bidrar med den svagare uppbackningen *jå* (eftersom Monika inte tidigare reagerat på Toves undran kan man dock dra slutsatsen att upplysningen är ny också för henne). Efter det kommer Eva ytterligare med en respons (*den jā*) som signalerar att hon vet att det existerar en sådan skola. Därefter kommer Tove (delvis överlappande Eva) med en inledning till en redogörelse – här kan man notera att yttrandet knyts till det föregående med konjunktionen *å* och att hon använder enbart pronomen både med syftning på Patti (*hon*) och på barnen i skolan (*dem*). Efter en paus på 0.7 sek. ställer Monika en fråga om var skolan ligger och därefter kommer man småningom in på Pattis jobb med de störda barnen.

Det är med en viss tvekan jag tar med utdraget i (17) som är från herrmiddagen; stället har varit svårt att transkribera p.g.a. att det till en början finns två diskursiva arenor. Den aktuella sekvensen är emellertid intressant därför att den visar hur mycket "underhandlingar" det ibland kan behövas i flerpartssamtal innan man kan gå vidare. I det här fallet gäller underhandlingarna bl.a. en persons identitet. Jag har stannat för (nöd)lösningen att utesluta de repliker som uppenbart hänför sig till det parallella samtalet som först gäller deltagarnas ålder och i vilket stjärntecken man är född och sedan Görans fru. Av de sex männen är det särskilt Olle och Göran som är engagerade i den här parallella diskursen (i det här fallet kunde en transkription där de parallella diskurserna återges bredvid varandra vara motiverad, se Forsblom-Nybergs artikel).

(17) SAM VI Herrmiddag

Mats: [Tommen Kniv
(1. [4] va ni (.) ni va samtidigt i intt [in (ohb)

Micke: [va Tommen [(.)»

Micke: »ha Tommen [vari i inttin

Mats: va int Tommen då också
(0.6)

Erik: Tommen va:=

Mats: =Tom [Kniv

(Mi) : [Kniv

Mats: sån dän [(.) *plufsi* [(0.6) me brillor [sån dän äckliga

Micke: [(ganska) lockit (.) lockit mörkt hår

Mats: [[va Kniv int samtidigt som du

Erik: nä
(1.0)

Micke: int [kan ju Tommen ha vari [i inttin=

Erik: =nä Kniv kommer ja nog int heller ihåg men
(0.9)

Micke: *menar* du Mats att han har vari i *inttin*

Mats: Tommen *menar* du (.) 𐀀 ja tror att Tommen e *ondischasse* tillåme

Micke: *herregud*
(0.9)

Göran: Tommen *vem*

Mats: [[Tom Kniv

Micke: [[Kniv
(1.0)

Micke: han e jävligt hyggli

Olle: Fan [tommen

(La) : [jättesnäll

Mats: [(Tom) >eh eh< (.) ha [n e jättesnäll å så där

Lasse: [Fan*tom*° ((fortsätter skratta))

Den sekvens som jag här skall diskutera inleds av Mats som (överlappande en annan talare) ställer en fråga till någon av männen, en fråga som gäller

denne och *Tommen Kniv* och lumpen (*i inttin* 'i lumpen'). Mats använder en presenteringskonstruktion för att introducera denna nya person i samtalet och omtalar honom med smeknamn + efternamn. Mats gör en syntaktisk korrigerings – den påbörjade ja/nej-frågan korrigeras till vad som förmodligen är avsett som en påståendefråga (var ni – ni var). På denna punkt är det oklart – för den som analyserar – till vem Mats vänder sig men det framgår av det följande att det är Erik (och det kan tilläggas att Erik just innan frågat Mats om en annan gemensam bekant, med användande av smeknamn + efternamn: *Stigu Enkvist*). Turen tas emellertid "i förtid" av Micke som också han ställer en fråga om *Tommen* men en fråga som gäller om denne (över huvud) varit i lumpen; man kan notera självreparationen samt användningen av enbart smeknamn vilket betonas. Mats tar turen på nytt och upprepar frågan i modifierad form (vilket ger serien *va ni – ni va – va int*) och med användande av enbart smeknamn som betonas. Som vi ser gäller Mats fråga om *Tommen* gjort lumpen samtidigt som Erik. Efter en paus inleder Erik en reparationssekvens; han frågar efter den omtalade personens efternamn vilket torde visa att han (i motsats till Micke) inte uppfattat vem det är Mats talar om. Frågan besvaras omedelbart av Mats som ger förnamn + efternamn och sedan av Micke som (samtidigt) fyller i efternamn. Därefter producerar Mats och Micke tillsammans en beskrivning av personen – som vi ser kommer Micke in vid en möjlig turbytesplats i Mats replik och mikropausen liksom upprepningen av *lockit* kan ses som föranledda av att han finner sig talande samtidigt som Mats. Därefter ställer Mats sin fråga en tredje gång, denna gång med användande av enbart efternamn som betonas. Man kan notera serien *i inttin - då - Ø* i Mats tre repliker.

Efter Eriks nekande svar återkommer Micke till sin fråga och uttrycker starka tvivel på att *Tommen* gjort lumpen, tvivel som verkar få understöd av Erik. Efter en paus återkommer Micke för tredje gången till sin fråga som ju ännu inte fått något svar. Han riktar den nu explicit till Mats som visat sig vara den som har kunskap om *Tommen* och lumpen, med användande av enbart pronomen (*han*) och med betoning på *inttin*. Det är också Mats som besvarar frågan och efter att ha kontrollerat att det gäller *Tommen* ger han upplysningen att denne t.o.m. är undersergeant, en upplysning som framkallar en stark respons från Micke. På den här punkten har Göran uppenbarligen uppfattat att ett parallellt samtal om någon *Tommen* pågår och hans fråga besvaras samtidigt av Mats och Micke, Mats ger förnamn + efternamn, Micke efternamn. Efter en paus kommer Micke med ett omdöme om personen, en värdering som får understöd av både Lasse (förmodli-

gen) och Mats, jfr *jävligt hyggli - jättesnäll*. Olles ordlek *Fantommen* backas i sin tur upp av Lasse som skrattande (lågmlt, liksom smakande på ordet) yttrar *Fantom*. Samtalet som varit uppspjälkt har nu förenats; det finns ett konversationellt fokus, en gemensam topik, den av Mats introducerade *Tommen Kniv* vars identitet och status alla nu tycks vara på det klara med.

En intressant fråga är vad som händer då en samtalsdeltagare börjar tala om sina problem eller bekymmer. Hur bemöter andra samtalsdeltagare ett sådant initiativ? Hur slutar man tala om bekymren och kommer in på någonting annat? Jefferson har behandlat denna företeelse som hon benämner *troubles-talk* (se t.ex. Jefferson 1988). Enligt Jefferson kommer *troubles-talk* vanligen i vad hon kallar "big packages". Det går inte att urskilja en sådan klar struktur som gäller för många sekvenser, t.ex. sekvenser som fråga/svar, omdöme/instämmande eller invändande, där en talares producerande av ett förståled implicerar en annan talares producerande av ett andraled av en viss typ. Detta innebär ändå inte att *troubles-talk* ser ut hur som helst; enligt Jefferson finns det vissa återkommande mönster. Det är inte möjligt att här gå in på den utförliga diskussionen hos Jefferson. I stället lägger jag fram två samtalsutdrag som innehåller just tal om en samtalsdeltagares personliga problem. Samtidigt innehåller dessa två utdrag många av de företeelser som tidigare tagits upp i denna uppsats – inte minst illustrerar de enligt min mening i hur hög grad samtalsdiskurs utgör dels en process och dels en kollektiv produktion. Jag kommer inte att analysera utdragen i detalj utan göra bara några iakttagelser. Var och en kan själv fortsätta analysen!

(18) SAM V2 Syföreningsmöte

Tove: »*konstit* [att ja har så *hemst* mycky lättare att röra»
 Asta: [ne
 Tove: »mej i park än på asfalt°
 (1.0) ((bakgrundsmusik))
 Eva: [[jå
 Tove: [[ja e *li*:vrädd att gå på asfalt
 Asta: [[ja men de de e ju överhuvutage på de sätte
 Eva: jå
 Asta: [[de här e bra de här e (ohb) å bra
 Tove: [[att *vafför* de ska vara så st [or skillnad
 Monika: [jå:
 (1.1)
 Eva: e de någå så där helt (.) [*sykologist* de där
 Monika: [å de där va sedan [(ohb)
 Tove: [ja (.) ja
 vet int va de [e
 Eva: [att (.) man [faller mjukt

Asta: [man går ju bättre (.) man går ju bättre på natur (.) *alla* går ju bättre i skog å mark [än på asfalt
 Eva: [jä
 Monika: [. ju:
 Eva: [[jä
 Asta: [[man [blir *tröttare* [på asfalt ° också°=
 Monika: [jä:
 Eva: [jä
 Monika: =å ja s- man *snavar* ju lättare när man går [på (asfalt)

I utdraget i (18) talar Tove om sina svårigheter att gå (uppenbarligen efter en höftoperation el.dyl.). I början pågår en parallell aktivitet: Asta och Monika (möjligen också Eva) tittar på foton från sin gemensamma resa i vilken Tove inte deltagit p.g.a. sin sjukdom. När utdraget börjar, förklarar Tove att det är lättare för henne att gå i *park än på asfalt*, ett yttrande som följs av en paus på 1 sek. (under vilken bakgrundsmusiken hörs tydligt). Efter pausen börjar tre av kvinnorna tala samtidigt. Tove själv tar turen på nytt och kommer med ett starkare, uppgraderat uttalande om sitt problem, Eva kommer med en uppbackning och Asta bidrar med en generell utsaga. Eva ger på nytt en uppbackning men hon expanderar inte responsen och Asta och Monika fortsätter att kommentera foton. Tove kommer med en tredje kommentar om sitt problem. Detta leder till att ett gemensamt fokus för diskursen på nytt etableras, och Eva, Asta och Monika föreslår olika förklaringar till Toves problem. Vi kan särskilt notera användningen av pronomenet *man* och hänvisningen till *alla*, och de många instämmande uppbackningarna. De tre kvinnornas samfälliga strategi här tycks vara att göra Toves problem, hennes svårigheter att gå på asfalt, till något allmängiltigt. Monikas yttrande att man *snavar* lättare på asfalt (än i skog och mark) kan ses som helt och hållet kontextuellt betingat; i ett annat sammanhang kunde hon mycket väl tänkas hävda motsatsen. Hur episoden fortsätter blir för långt att visa här.

(19) SAM RSI Du snurrar

Las: ja promenerar rys [lit gärna ja: ja går för att [(0,5)»
 Sara: [mm
 Sara: [vem gör int de
 Las: »komma bort som ja säger ofta åt åt min syster att (0,6) ja springer undan mej själv
 (1,4)
 Sara: mm
 Las: ja vet int om nån förstår hur de e att [springa undan»
 Sara: [ne:
 Las: »sej själv [men att [de de ha [vari mycke [ofta (f)ö mej själv)

Sara: [ne+e
 (:): [mm
 (Mag): [just de (ja förstår)
 (SB): [jå
 Sim: [mm=
 Sara: =jå=
 Sim: =slippa konfronteras me↓
 Sara: jå me sitt (.) säm[re jag
 FS: [de tror ja alla i alla generatio[ner»
 Las: [ja
 Sara: [mm
 FS: »kan känna (ohb)=
 Las: =ja: mån [månne inte de vara ett all [mänt fel (.) men ja»
 Sim: [jå
 Sara: [jå
 FS: [mm
 Las: »tycker faktist om att [(1,3)] gå
 SB: [men de e ju inge] fel (0,9) att=
 Las: =att de [e fel
 Sara: [de+e ju både↓ ne de+e int alls någå fel tvär [tom»
 SB: [ne
 Sara: »ska man gå mycke också de+e ju bra me [motion
 Mag: [de+e bra för ryggen också

När man betraktar utdraget i (19) framstår det som synnerligen splittrat och osammanhängande och som om alla skulle tala i munnen på varandra. Och vad gör alla uppbackningar, alla *jå* och *mm*, där? För att förstå vad det är som händer i samtalet på denna punkt måste man se vad det är som utlöser dessa bidrag. Och det är en replik av Lasse, den äldste deltagaren. Lasses första oskyldiga utsaga, att han gärna promenerar, övergår till ett slags självbekännelse, att han går för att springa undan sig själv. Denna deklaration om ett personligt problem, i detta fall ett existentiellt problem, följs av en paus på 1.4 sek. (jfr pausen efter Toves yttrande i föregående utdrag). Efter Saras minimala uppbackning tar Lasse själv turen på nytt (jfr Toves motsvarande handling) och hans replik kan sägas utgöra ett slags vädjan till de andra. I det följande bidrar samtliga fem övriga deltagare med någon respons. Särskilt kan här hänvisas till FS:s generella utsaga (jfr föregående utdrag) att *alla i alla generationer* kan känna så. Sedan följer mera konkreta förklaringar, att det är *bra med motion* och *bra för ryggen* att gå. Därigenom har deltagarna redan avlägsnat sig från den existentiella problematiken – och man kan notera att Lasse själv bidrar till detta. Samtalet rör sig nu om 'att gå'. – På pappret kan det förefalla som om denna episod var ganska lång. När man lyssnar på bandet märker man hur snabbt responserna faller, hur snabbt och samfällt de andra deltagarna s.a.s. kommer till Lasses undsättning efter att den första tystnaden blivit bruten.

6. Slutord

I denna uppsats har jag försökt ge en introduktion till den forskning som har samtal och diskurs som sitt forskningsobjekt. Jag har också försökt ge hänvisningar till litteratur på området. Syftet har framför allt varit att ge prov på den typ av analys på mikronivå som praktiseras inom samtalsanalysen, *conversation analysis* (CA). Samtalsmaterialet i uppsatsen består övervägande av vardagliga samtal, av vad många kanske vore benägna att kalla "trivial" diskurs. Vardagliga samtal ansikte mot ansikte utgör den grundläggande kommunikationsformen och den som alla människor har erfarenhet av. Att samtala med vänner och bekanta är någonting för alla välbekant men samtidigt någonting som sällan blir föremål för vår medvetna uppmärksamhet. Inom CA talar man om vardagliga samtalsföreteelser som "seen but unnoticed". Att undersöka vanliga, vardagliga samtal är som att göra en antropologisk upptäcktsfärd in i det på en gång kända och okända. Att de dialoger vi deltar i och hör omkring oss alla dagar är rika och komplexa och har en struktur, det har inte minst den ryske tänkaren Bachtin lärt oss. Samtidigt är de så oerhört svåra att fånga och beskriva. Och det är just detta som utgör utmaningen för en samtalsforskare! Det finns generella och återkommande mönster i samtalsinteraktion men varje samtal är ändå unikt eftersom ett samtal utgör ett socialt möte mellan människor i ett konkret här och nu.

Ett annat utmärkande drag för materialet i denna uppsats är att det består av flerpartssamtal, s.k. polyader. Generellt kan sägas att samtal med flera deltagare har undersökts i mindre omfattning än samtal med två deltagare, s.k. dyader. En orsak till detta förhållande är säkerligen att det helt enkelt är svårare att transkribera och analysera samtal där deltagarna är fler än två. I polyader finns det, såsom Per Linell framhållit, många diskurstrådar som flätas ihop på ett ofta synnerligen komplicerat sätt. En utgångspunkt och ett mål för projektet *Svenska samtal i Helsingfors* har därför just varit att undersöka vardagliga flerpartssamtal.

Samtidigt vill jag betona vikten av att utföra komparativa studier. Det är mot bakgrunden av hur det går till i vanliga, vardagliga samtal, t.ex. hur turtagningen går till, som det är möjligt att förstå och få perspektiv på hur det går till i institutionella samtal, som t.ex. samtal mellan läkare och patient och intervjuer av olika slag. Det är genom att jämföra strukturen i olika typer av samtal som vi kan frilägga och definiera vad som är utmärkande och specifikt för en samtalsgenre. Det är emellertid också viktigt att inte s.a.s. fixera sig vid genrebeteckningar och tro att t.ex. intervjuer alltid

följer samma mönster. En av samtalsanalysens lärdomar är att varje samtal måste undersökas så förutsättningslöst som möjligt. En nyhetsintervju i radio eller teve blir en "intervju" bara om deltagarna samarbetar så att intervjuaren begränsar sig till att producera yttranden som minimalt kan kännas igen som "frågor" och den intervjuade begränsar sig till att producera yttranden som minimalt kan kännas igen som "svar". Också inom ett och samma samtal, det må vara informellt eller formellt, kan det finnas variationer, t.ex. växlingar mellan mera informella och mera formella partier.

Att studera samtal och samtalsdiskurs innebär att studera en interaktionsprocess. En talare är inte en sändare som ensam bestämmer över meddelandets innehåll, och en lyssnare är inte en passiv mottagare av ett färdigt förpackat innehåll. Samtalsdeltagarna konstruerar diskursen och också yttrandena tillsammans och det innebär, för att ta ett konkret exempel, att det är svårt eller omöjligt att ge en exakt definition på en "tur". En tur är en potentiell tur och talaren är på varje punkt beroende av lyssnarens och lyssnarnas reaktioner och handlingar (eller frånvaro av sådana).

Samtalsanalys är i praktiken alltid en sekvensanalys eftersom utgångspunkten är att yttranden bara kan förstås utifrån sin position i en sekvens; de utgör en respons på föregående yttrande(n) och de ställer upp ramarna för följande yttrande(n). En enkel men fruktbar fråga inom samtalsanalysen lyder: Why that now? Varför säger talaren det hon eller han säger just på denna punkt i samtalet? Vad säger yttrandet om hur talaren har tolkat föregående yttrande? Vilken eller vilka handlingar utför talaren i kraft av sitt yttrande och vilken eller vilka handlingar emotser yttrandet?

Samtalsanalysen har utvecklats av sociologer företrädesvis i USA och Storbritannien. I Finland och Sverige har samtalsanalysen attraherat också många språk- och kommunikationsforskare. I Finland är det särskilt Auli Hakulinen och gruppen kring henne på finska institutionen vid Helsingfors universitet som utfört och utför forskning på samtalsanalysens område. I Sverige har man särskilt vid Tema Kommunikation i Linköping, där Per Linell och Viveka Adelswärd är verksamma, intresserat sig för samtal i institutionella kontexter och man anlägger där också ett makroperspektiv på samtalsmaterial. Hänvisningar till samtalsanalysen och dess resultat ingår i dag också i sådana undersökningar av samtalsdiskurs som inte representerar en strikt CA-analys. Många språkforskare vill pröva också kvantitativa metoder på samtalsdata, och en kommunikations forskare som Per Linell menar att tiden nu är mogen även för en teoribildning. Personligen ser jag ett samarbete mellan sociologer och språkforskare som någonting önskvärt när det gäller samtalsforskningens utveckling i framtiden. En öppning i det

här avseendet utgör volymen *Interaction and grammar*, redigerad av Elinor Ochs, Emanuel Schegloff och Sandra Thompson.

De samtalsföreteelser på olika nivåer som illustreras och diskuteras i denna uppsats utgör bara ett litet urval av alla de fenomen som har studerats eller kunde studeras. Många spännande uppgifter väntar språkforskaren. Här skall bara som exempel nämnas självreparationer, diskurspartiklar av olika slag, hur talare upprepar egna och andras yttranden. En intressant forskningsuppgift kunde också vara en systematisk undersökning av vad som finns i slutet och i början av yttranden. Början och slutet av yttranden har, vilket redan Bachtin betonade, en speciell karaktär eftersom de befinner sig på frontlinjen mellan olika talare. Här återspeglas hur yttranden förhåller sig till varandra.

Transkription

»	repliken fortsätter på en annan rad
=	repliker hakas på varandra utan hörbar paus
[	anger var en överlappning inleds
]	anger var en överlappning slutar
[[	anger samtidigt inledda yttranden
(men)	transkriptionen är osäker
(Sara)	talarens identitet är osäker
(ohb)	ohörbart
(( ))	transkriberarens kommentarer
<i>men</i>	emfas
MEN	högre ljudstyrka än normalt
#men#	knarr
men	sotto voce
>men<	snabbare tal än normalt
<men>	långsammare tal än normalt
(hh)	utandning
(.hh)	inandning
(.nff)	hörbar inandning genom näsan
.ja	anger att ordet sägs med en inandning
men	anger att ordet sägs skrattande
+	legatouttal (mm+m)
-	anger plötsligt avbrott eller stamning (me-)
:	förlängt ljud (m:en)
::	ytterligare förlängt ljud
(.)	en mikropaus = en paus under 0.5 sek.
(0.6)	en paus uttryckt i tiondels sekunder

Intonation

↑	stigande ton
↓	tydligt fallande ton
→	tydlig fortsättningston
┌	byte av tonhöjd från lägre till högre
@	förändring i röstkvaliteten
.	
.	
.	anger slutna turer

LITTERATUR

- Atkinson, J.M. & Heritage, J. (eds). 1984. Structures of social action. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bakhtin, M.M. 1981. The dialogic imagination. Four essays. Transl. by C. Emerson and M. Holquist, ed. by M. Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Bakhtin, M.M. 1986. Speech genres & other late essays. Transl. by V. McGee, ed. by C. Emerson and M. Holquist. Austin: University of Texas Press.
- Drew, P. 1993. Conversation Analysis. I: The Encyclopedia of Language and Linguistics, ed. D. Bolinger et al. University of Aberdeen Press.
- Drew, P. & Heritage, J. (eds). 1992. Talk at work. Cambridge: Cambridge University Press.
- Forsblom-Nyberg, Y. 1993. *De här e ju gott för fan*. Om komplimanger i vardagliga samtal. I: Svenskan i Finland 2, red. V. Muittari & M. Rahkonen, 19-39. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 9. Jyväskylä.
- Goodwin, C. 1979. The interactive construction of a sentence in natural conversation. I: Everyday language: Studies in ethnomethodology, ed. G. Psathas, 97-121. New York: Irvington Publishers.
- Goodwin, C. 1981. Conversational organization: Interaction between speakers and hearers. New York: Academic Press.
- Goodwin, C. & Goodwin, M.H. 1992. Assessments and the construction of context. I: Rethinking context, ed. A. Duranti & C. Goodwin, 147-189. Cambridge: Cambridge University Press.
- Green-Vänttinen, M. 1995. Uppbackningar i samtal – funktion och frekvens. I: Svenskan i Finland 3, red. av M. Saari & J. Lindström, 77-93. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:16. Helsingfors.
- Green-Vänttinen, M. 2001. Lyssnaren i fokus. En samtalsanalytisk studie av uppbackningar. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Heritage, J. 1984. Garfinkel and ethnomethodology. Cambridge: Polity Press.
- Heritage, J. & Roth, A. 1995. Grammar and institution: Questions and questioning in the broadcast news interview. *Research on Language and Social Interaction* 28, 1, 1-60.
- James, D. & Clarke, S. 1993. Women, men, and interruptions: A critical review. I: Gender and conversational interaction, ed. D. Tannen, 231-280. Oxford: Oxford University Press.
- Jefferson, G. 1988. On the sequential organization of troubles-talk in ordinary conversation. *Social Problems* 35,4, 418-441.
- Labov, W. & Fanshel, D. 1977. Therapeutic discourse. New York: Academic Press.
- Lehti-Eklund, H. 1993. Användningen av *då* i historiskt och nuvarande perspektiv. I: Språk och social kontext, red. A.-M. Ivars m.fl., 29-48. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Helsingfors.
- Levinson, S. 1983. Pragmatics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Linell, P. 1982. The written language bias in linguistics. (SIC 2). Linköping: Tema Kommunikation.
- Linell, P. 1990. Om gruppsamtalets interaktionsstruktur. I: Samtal och språkundervisning. Studier till Lennart Gustavssons minne, utg. U. Nettelbladt & G. Håkansson, 39-53. Linköping.
- Linell, P. 1993a. Perspektiv på språk inom och utanför lingvistik. I: Språk och social kontext, red. A.-M. Ivars m.fl., 7-19. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Helsingfors.
- Linell, P. 1993b. Going beyond actors' meanings in dialogue analysis. Arbetsrapporter från Tema K. Linköping.

- Linell, P. 1994. Grammatikerspråket och den asociale grammatikern. I: Språkbruk, grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Teleman 13.1. 1994, 183-188. Lunds universitet. Lund.
- Linell, P. 1995. Approaching dialogue. Talk and interaction in dialogical perspectives. Arbetsrapporter från Tema K. Linköping.
- Linell, P. & Gustavsson, L. 1987. Initiativ och respons. Om dialogens dynamik, dominans och koherens. SIC 2. University of Linköping.
- Linell, P. & Marková, I. 1993. Acts in discourse: From monological speech acts to dialogical inter-acts. *Journal for the Theory of Social Behavior*, 23, 173-195.
- Londen, A.-M. 1992. *Janni kom ju dit kom int han*. Om att minnas tillsammans - några preliminära iakttagelser. II: *Svenskans beskrivning* 19, utg. S. Hellberg m.fl., 195-205. Lund University Press.
- Londen, A.-M. 1993. Svenska samtal i Helsingfors. Presentation av ett pågående projekt. I: *Svenskan i Finland* 2, red. V. Muittari & M. Rahkonen, 133-156. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 9. Jyväskylä.
- Londen, A.-M. 1994. Three-partedness as a structural principle in conversation. I: *Proceedings of the XIVth Scandinavian Conference of Linguistics and the VIIIth Conference of Nordic and General Linguistics*, vol. 2, ed. J. Allwood et al., 275-286. Göteborg.
- Londen, A.-M., Lehti-Eklund, H. & Green-Vänttinen, M. 1992. *De ha nog vimla hit å dit liksom i live*. Strukturella drag och individuella röster i ett radiosamtal. I: *Språk & Stil* 1/1991, utg. L. Elmevik m.fl., 7-88.
- Lyons, J. 1968. *Introduction to theoretical linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. Middleton, D. & Edwards, D. (eds). 1990. *Collective remembering*. London: Sage.
- Morson, G.S. & Emerson, C. 1990. *Mikhail Bakhtin. Creation of a prosaics*. Stanford: Stanford University Press.
- Nofsinger, R.E. 1991. *Everyday conversation*. Newbury Park: Sage.
- Ochs, E., E.A. Schegloff & S. Thompson 1996. *Interaction and grammar*. Cambridge: Cambridge University Press. Pomerantz, A. 1978. Compliment responses: Notes on the co-operation of multiple constraints. I: *Studies in the organization of conversational interaction*, ed. J. Schenkein, 79-112. New York: Academic Press.
- Pomerantz, A. 1984. Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred tum shapes. I: *Atkinson & Heritage (eds)*, 57-101.
- Potter, J. & Wetherell, M. 1987. *Discourse and social psychology*. London: Sage. Sacks, H., Schegloff, E. and Jefferson, G. 1974. A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50, 696-735. Schegloff, E.A. 1986. The routine as achievement. *Human Studies*, 9, 111-151.
- Schegloff, E.A. 1987. Analysing single episodes of interaction: An exercise in Conversation Analysis. *Social Psychology Quarterly*, 50, 101-114.
- Schegloff, E.A. 1988. Goffman and the analysis of conversation. I: *Erving Goffman: Exploring the interaction order*, ed. P. Drew & T. Wootton, 89-135. Cambridge: Polity Press.
- Schegloff, E.A. 1993. Reflections on quantification in the study of conversation. *Research on Language and Social Interaction*, 26, 1, 99-128.
- Schegloff, E.A. 1994. Issues of relevance for discourse analysis: Contingency in action, interaction and co-participant context. Under utgivning.
- Schiffrin, D. 1994. *Approaches to discourse*. Cambridge: Blackwell.
- Simmel, G. [1908] 1950. *The sociology of Georg Simmel*. Translated, edited and with an introduction by K.H. Wolff. New York: The Free Press.